

تحلیلی بر عوامل موثر بر تحقق معیشت پایدار روستایی (مطالعه موردی دهستان زابلی، شهرستان مهرستان)

حلیمه دهانی^{۱*}، سیده‌های طیب نیا^۲

۱. کارشناسی ارشد جغرافیا و برنامه‌ریزی روستایی، دانشگاه سیستان و بلوچستان.

۲. استادیار جغرافیا و برنامه‌ریزی روستایی، دانشگاه سیستان و بلوچستان.

DOI:10.22034/mpsh.2023.364537.1018

تاریخ پذیرش: ۱۴۰۱/۰۹/۳۰

تاریخ دریافت: ۱۴۰۱/۰۷/۱۳

چکیده

امروزه تحقق معیشت پایدار روستایی وابسته به عوامل متفاوتی است. این پژوهش با هدف شناسایی و تحلیل عوامل موثر بر تحقق معیشت پایدار روستایی در روستاهای دهستان زابلی شهرستان مهرستان است. تحقیق حاضر در زمره تحقیقات کاربردی و از نظر روش انجام، در چارچوب روش «توصیفی - تحلیلی» قرار می‌گیرد. جمع‌آوری اطلاعات به دو روش اسنادی و پیمایشی بوده است. جامعه آماری این پژوهش؛ روستاهای دهستان زابلی بخش مرکزی شهرستان مهرستان می‌باشد که در سرشماری سال ۱۳۹۵ دارای ۸۲ روستای دارای سکنه، ۷۹۱۸ خانوار و ۳۱۳۲۸ نفر می‌باشد. به منظور عمق بخشیدن به مطالب و عینی نمودن مسائل با استفاده از فرمول کوکران ۳۶۵ خانوار به عنوان نمونه انتخاب شد. جهت تجزیه و تحلیل یافته‌های پژوهش از آزمون تی تک نمونه‌ای، تحلیل رگرسیون چندمتغیره و ضریب همبستگی پیرسون استفاده شده است. نتایج تحلیل رگرسیون نشان داد که عامل اقتصادی با ضریب بتای ۰/۳۷۶ بیشترین تأثیر بر تحقق پایداری معیشت روستاهای مورد مطالعه دارد و عامل اجتماعی با مقدار ضریب بتای ۰/۱۸۱ کم‌ترین تأثیر را بر تحقق پایداری معیشت روستاهای مورد مطالعه دارد. همچنین عامل ساختاری-نهادی با مقدار ضریب بتای ۰/۳۱۹ و عامل محیطی-کالبدی با مقدار ضریب بتای ۰/۲۳۳ به ترتیب در رتبه‌های دوم و سوم تأثیرگذارترین پیش‌نیازهای اقتصادی معیشت پایدار در روستاهای دهستان زابلی دارند. نتایج ضریب همبستگی نشان داد که مقدار ضریب پیرسون به دست آمده برابر با ۰/۵۶۱ است که نشان می‌دهد بین پیش‌نیازهای اقتصادی و تحقق معیشت پایدار رابطه مثبت و معناداری برقرار است. به عبارت دیگر تحقق معیشت پایدار مستلزم پیش‌نیازهای اقتصادی است. همچنین نتایج آزمون تی تک نمونه‌ای نشان داد که میانگین شاخص اقتصادی برابر با ۲/۸۸۳، شاخص اجتماعی برابر با ۲/۷۹۸، شاخص محیطی-کالبدی برابر با ۲/۸۳۹ و شاخص ساختاری-نهادی برابر با ۲/۷۶۸ که همگی از میانگین مطلوب پایین‌تر می‌باشند بنابراین می‌توان بیان کرد که وضعیت معیشت ساکنین روستاهای دهستان زابلی نامطلوب است.

واژه‌های کلیدی: معیشت پایدار، روستا، دهستان زابلی، شهرستان مهرستان.

Tayebnia@gep.usb.ac.ir

*نویسنده مسئول: سیده‌های طیب نیا

مقدمه

امروزه یکی از بزرگ‌ترین چالش‌های برنامه‌ریزی در جوامع، به‌ویژه جوامع انسانی که کانون تمرکز فقرا در کشورهای در حال توسعه هستند، تأمین معیشت است (NZ AID, 2002: 23)؛ زیرا در برخی از موارد بهره‌برداری‌های بی‌رویه، بیش از حد

معمول و غیراصولی و در موارد دیگر، عدم بهره‌وری مناسب در بهره‌برداری از منابع موجود در روستاها (مانند آب، خاک و غیره) سبب شده است مشکلات معیشتی و ناپایداری‌هایی در محیط به‌عنوان منبع اصلی معیشت روستایی ایجاد شود. (Chambers, R., & Canway, G, 1992:296)؛ طراحی و اجرای سیاست‌های جامع توسعه روستایی اساس توانمندسازی و بهبود پایداری و معیشت خانوارهای روستایی می‌باشد (waleign et al, 2016:769). عواملی مانند فرآیند شهرنشینی و صنعتی شدن منجر به ایجاد تغییرات وسیعی در معیشت مناطق روستایی شد (liu and liu 2016: 145) به دنبال این تغییرات در کشورهای مختلف ارزیابی عوامل موثر در این زمینه، توجه بسیاری از محققین را به خود جلب نمود. به این امید که بتوان مسیر تازه‌ای برای توسعه آن‌ها به وجود آورد (loisan, 2015:1125). برنامه‌های توسعه روستایی که بخشی از برنامه‌های توسعه هر کشور بشمار می‌روند، برای دگرگونی سازی ساخت اجتماعی، اقتصادی جامعه روستایی بسیار حائز اهمیت هستند. در این‌گونه برنامه‌ها دولت یا عاملان آنان نقش اساسی در تجدید ساختار جامعه به‌منظور هماهنگی با اهداف سیاسی، اقتصادی خاصی عهده‌دار می‌باشد. از سوی دیگر توسعه روستایی در بهبود شرایط زندگی افراد متعلق به قشر کم درآمد ساکن روستا و خودکفا سازی آنان در روند توسعه کلان کشور به‌عنوان عاملی مهم بشمار می‌آید (مطیعی لنگرودی، ۱۳۸۹:۱۳). برای رسیدن به این هدف همواره رویکردهایی طی دوره‌های مختلف ارائه شد. در دهه ۱۹۸۰ رویکرد معیشت پایدار پیشنهاد گردید (قدیری معصوم و همکاران، ۱۳۹۴:۲).

رویکرد معیشت پایدار از تعدادی رهیافت‌های متفاوت استفاده می‌کند و با ترکیب این رهیافت‌ها سامانه‌ای را برای ایجاد معیشتی پایدار به جود می‌آورد، بدین ترتیب هر کدام از رهیافت‌های مورد استفاده در معیشت پایدار به‌تنهایی چنین نتیجه‌ای را به وجود نمی‌آورند؛ بلکه در قالب ابعاد اقتصادی، اجتماعی - فرهنگی، زیست‌محیطی، کالبدی، آموزش و ارزش‌ها جامعه تحقق پیدا می‌کند؛ زیرا روستاها محیط‌هایی می‌باشند که دارای منابع متعدد بوده و روستاییان نیز برخوردار از دارایی‌هایی هستند که مجموع این دارایی‌ها و منابع شکل‌دهنده شیوه و نحوه‌ی معیشت آن‌ها محسوب می‌شود اما در اغلب موارد بهره‌برداری کامل نیست و با ناآگاهی از منابع بسیار مخرب‌تر از بهره‌برداری بی‌رویه صنعتی همراه است به همین دلیل امروزه فقر روستایی به جهت فشار مضاعف بر منابع خود به‌عنوان یکی از عوامل ناپایداری در بهره‌گیری از منابع محسوب می‌شود (سجاسی قیداری، صادقلو و پالوج، ۱۳۹۲:۲). بنابراین کمک واقعی برای فقرای روستایی دستگیری حمایتی از آن‌ها نیست بلکه ایجاد تغییر و تحول در روش‌های معیشت آن‌ها می‌باشد (Cahn, 2002:56). با در نظر گرفتن اهمیت و نقش تأثیرگذاری که معیشت پایدار در زندگی خانوار روستایی دارد، همچنین افزایش نرخ بیکاری در بین جوامع روستایی و عدم توانایی برآورده ساختن نیازهای اولیه زندگی که ناشی از نبود یک معاش پایدار می‌باشد، توجه به این موضوع از ضروریات است. تا زمانی که زندگی خانوار روستایی با چالش فقر در پی نبود حداقل استانداردها برای زندگی روبه‌رو باشد، موجب تحت‌الشعاع قرار گرفتن تمام ابعاد زندگی آنان شده و مشکلات وسیعی در سطح گسترده از جمله مسائل اقتصادی، سیاسی، اجتماعی و روانی‌ای برای آنان اتفاق می‌افتد. از این‌رو توجه به برقراری یک معاش پایدار در سطح خانوار روستایی باید در اولویت ویژه‌ای قرار گیرد. اقتصاد کشورهای جهان از جمله کشور ما اغلب بر تولیدات کشاورزی وابسته است. لذا از یک‌طرف برای بهبود بخشیدن به روش‌های سنتی تولیدات کشاورزی و بهره‌برداری بهینه از زمین و منابع تولید محصولات کشاورزی و از بین بردن فقر و از طرف دیگر به‌منظور نوسازی ابعاد اقتصادی، اجتماعی، فرهنگی و کالبدی روستاها با عنایت به جهت‌گیری انسانی توسعه و تعادل بخشی به روابط متقابل سکونتگاه و اصل مکمل بودن مکان‌ها و ضرورت‌های سیاسی، اهمیت توسعه روستایی نمایان می‌شود. به‌طوری‌که

میسرا توسعه روستایی را طیف وسیعی از فعالیت‌های گوناگون و بسیج انسان دانسته و مردم را به ایستادن روی پای خود و از میان برداشتن ناتوانی‌های ساختاری موجود ترغیب می‌کند (رکن‌الدینی افخاری، ۱۳۷۷: ۱۳۱-۱۴۹). بنابراین برای رسیدن به توسعه، توسعه بخش روستایی الزامی است که لازمه آن رفع فقر موجود در روستا و پایدار نمودن معیشت روستاییان می‌باشد. در واقع اگر هدف توسعه را به‌طور مشخص رهایی از چنگال فقر و کاهش سطح آن از طریق ایجاد اشتغال، برای اقشار کم‌درآمد شهری و روستایی، تأمین حداقل نیازهای اساسی قابل قبول برای همه، بالا بردن بهره‌وری، تعادل بیشتر بین حوزه‌های جغرافیایی و طبقات اجتماعی و اقتصادی، تمرکززدایی و مداخله مردم در تصمیم‌گیری، تأکید بر اعتماد به نفس جمعی و ملی و توازن و بهبود کیفیت محیط زندگی در نظر بگیریم، جامعه روستایی یکی از کانون‌های اصلی برای برآورده ساختن این اهداف خواهد بود و توسعه روستایی سهم بسیاری در دستیابی به اهداف کلی توسعه در سطح ملی خواهد داشت (جمعه پور: ۱۳۸۴: ۵۰).

وضعیت معیشت مردم در نواحی روستایی دهستان زابلی در سطح پایینی قرار دارد. کشاورزی بیشترین سهم را در اشتغال این مناطق به خود اختصاص داده و حدود ۸۵ درصد جمعیت را شامل می‌شود که با توجه به خشکسالی‌های اخیر بیشتر جنبه خودمصرفی دارد. البته لازم ذکر است که موارد دیگری مانند مهاجرت، ضعف آموزش و سودهی پایین کشاورزی از مهم‌ترین دلایل ناپایداری معیشت در محدوده مورد مطالعه می‌باشد. با توجه به این نکات؛ شناسایی پیش‌نیازهای پایداری معیشت، می‌تواند آثار مثبتی بر جوامع روستایی بگذارد. اقتصاد و معیشت از مهم‌ترین نیازهای مادی زندگی انسان روستایی در عصر حاضر است، و در عین حال می‌تواند سایر نیازهای انسان را نیز تأمین کند. در صورت نوسان در وضعیت معیشت، تمامی جوانب ذهنی و عینی زندگی را در جوامع انسانی در معرض خطر قرار می‌دهد. لذا شناسایی دقیق وضعیت، ابعاد و راه‌های صحیح دستیابی به معیشت پایدار، به ارائه راهکارهای برون‌رفت از بحران بیکاری و فقر روستایی کمک می‌کند. در این راستا پژوهش حاضر بر آن است تا با شناسایی و تحلیل عوامل موثر بر تحقق معیشت پایدار روستایی و سنجش آن در مناطق روستایی دهستان زابلی شهرستان مهرستان، راهکارهای لازم جهت برقراری معیشت پایدار ارائه نماید.

مبانی نظری تحقیق

فقدان زیرساخت مناسب، ضعف ارتباطات، نبود تشکلهای روستایی، نابرابری بین درآمد شهر و روستا، کمبود فرصت‌های شغلی و همچنین عدم دسترسی به خدمات شهری، بهداشتی درمانی، چالش‌های عمده به شیوه معیشت پایدار روستاییان محسوب می‌شوند که بهره‌وری تولیدات کشاورزی، کارایی نیروی انسانی مناطق روستایی، بهره‌وری اقتصادی و رفاه روستایی را کاهش می‌دهد (سجاسی قیداری و همکاران، ۱۳۹۲). این در حالی است که در طی دهه‌های گذشته بهبود معیشت پایدار مردم روستایی مورد توجه زیادی قرار گرفته و به‌عنوان یکی از اهداف اصلی توسعه پایدار روستایی مطرح بوده است.

تغییرات عمده‌ای در تفکر روستایی در بیش از نیم‌قرن گذشته رخ داده است و رویکرد معیشت پایدار روستایی به‌طور بالقوه در کشورهای در حال توسعه در تلاش برای کاهش فقر روستایی است (مباشری شیری، ۱۳۹۴: ۴۳). معیشت پایدار یکی از رویکردهای جدید در زمینه توسعه روستایی است که در سال‌های اخیر با هدف کاهش و ریشه‌کنی فقر روستایی منظور توسعه روستایی مورد توجه قرار گرفته است. این رویکرد بر تفکر جامع و منسجم درباره کاهش فقر و توسعه روستایی تأکید کرده است و به‌سرعت محبوبیت زیادی در میان محققان و دست‌اندرکاران توسعه به دست آورد (صادقی، ۱۳۹۵: ۸). مقوله معیشت پایدار با معانی مختلف بیان شده است. معیشت پایدار به معنای حمایت از رفاه انسانی از طریق اقداماتی در جهت ارتقاء سلامت انسان، آموزش، فرصت‌ها، اطمینان از محیط‌زیست سالم و استاندارد برای زندگی است (صحنه، ۱۳۹۰: ۴۷). معیشت زمانی پایدار است

که بتواند با شوک‌ها و استرس‌ها مقابله کند و یا آن را بهبود بخشد و هم‌چنین توانایی‌ها و دارایی‌های خود را در حال و آینده حفظ کند و یا آن را افزایش دهد و درعین حال منابع طبیعی پایه را تضعیف نکند (حیدری ساریان و عبدپور، ۱۳۹۸: ۲۸). معیشت متشکل از قابلیت‌ها، دارایی‌ها و فعالیت‌ها (شغل‌های) لازم برای گذراندن معاش بیان می‌کند، بر همین اساس معیشت هنگامی پایدار است که بتواند با فشار و شوک‌ها سازگار شود و بهبود یابد، قابلیت و دارایی‌های خود را تقویت یا حفظ کند و فرصت‌های معیشت پایدار را برای نسل بعد نیز فراهم آورد (جمعه پور و احمدی، ۱۳۹۰). و دیگر اینکه منابع خالصی را برای معیشت دیگران در سطوح محلی یا ملی و در کوتاه‌مدت یا بلندمدت ایجاد کند (Chambers & Conway, 1992). این تعریف مبنای کار دولت‌ها و سازمان‌های بین‌المللی متعددی مانند دپارتمان رفاه بین‌الملل، برنامه توسعه سازمان ملل (UNDP) آکسفام (OXFAM) و سازمان تعاونی کمک و رفاه بین‌المللی (CARE)، در توسعه الگوهای معیشت پایدار خاص، همواره با عناصر معیشتی آن برای تسهیل و کمک به توسعه روستایی و در نهایت کاربرد علمی آن بوده است (DFID, 1999).

رویکرد معیشت به دنبال بهبود سیاست‌های توسعه روستایی و شناخت پیچیدگی‌های فصلی و دوره‌ای، استراتژی‌های معیشتی که به‌عنوان یک کل، قادر به مقابله با روندهای نامطلوب یا شوک‌های ناگهانی است می‌باشد. معیشت‌ها پویا هستند و افراد معاش خود را با تغییر عوامل داخلی و خارجی وفق می‌دهند. در نهایت معیشت موفق تبدیل دارایی‌ها به درآمد و عزت، جهت بهبود شرایط زندگی و شرط لازم برای کاهش فقر است (صادقی، ۱۳۹۵: ۹).
دارایی‌های معیشت به منابع پایه مردم محلی اشاره دارد. این دارایی‌ها اغلب به‌عنوان یک مدل پنج‌ضلعی شامل عناصر زیر می‌گردد:

- سرمایه‌های انسانی: شامل نیروی کار، مهارت و دانش افراد
- سرمایه‌های طبیعی: شامل دسترسی به زمین، منابع آب، حیات وحش، پوشش گیاهی مراتع و جنگل‌ها
- سرمایه‌های اجتماعی: به مجموعه‌ای از باورهای اجتماعی، هنجارها و شبکه‌هایی اشاره دارد که مردم می‌توانند از طریق آن‌ها مشکلاتشان را حل نمایند. در واقع این عنصر واسطه‌ای است بین شبکه‌های خویشاوندی و عضویت گروهی.
- سرمایه‌های مالی: شامل پس‌انداز، اشیاء با ارزش، دسترسی به درآمد مستمر، اعتبارات بیمه‌های اعتباری می‌گردد.
- سرمایه‌های فیزیکی: سرمایه فیزیکی به زیرساخت‌های اساسی مانند جاده و کانال‌های آب‌رسانی و ابزارها و کالاهای تولیدی و سرمایه‌ای (مانند ماشین‌هایی از قبیل تراکتور و غیره) که برای پشتیبانی از معیشت مورد نیاز است، اشاره می‌کند. این سرمایه همچنین شامل، امکانات حیاتی، نظیر برق، آب، تلفن و زیرساخت‌های حیاتی، نظیر بیمارستان‌ها، مدارس، ایستگاه‌های آتش‌نشانی، پلیس و آسایشگاه‌ها می‌شود. سرمایه فیزیکی یکی از مهم‌ترین منابع ایجاد ظرفیت جامعه برای توسعه معیشت پایدار است. دارایی‌های فیزیکی عمدتاً دارایی‌های انسان‌ساخت در محیط‌های روستایی هستند که تسهیل‌کننده و تسریع‌کننده به کارگیری و بهره‌برداری از سایر دارایی‌ها هستند.
- چمبرز با نگاه انسان محورانه از پایداری به‌عنوان «معیشت پایدار» یاد می‌کند. به اعتقاد وی «امنیت معیشتی پایدار» مفهومی یکپارچه و همبسته است، معیشت به‌عنوان ذخایر و جریان‌های مناسب از غذا و پول برای برطرف کردن نیازهای اساسی تعریف شده می‌شود. به اعتقاد او «پایداری» به نگهداشت (حفظ) یا افزایش بهره‌وری از منابع در یک دوره طولانی مدت اشاره دارد (رومیانی و همکاران، ۱۳۹۶: ۱۹۱).

امنیت یکی از نیازهای فطری بشر است که با جوهر هستی انسان ارتباط تنگاتنگی دارد، به طوری که بر اساس سلسله مراتب امنیت از نیازهای اولیه محسوب می شود (بذرافشان و روستا، ۱۳۹۵: ۸۲). احساس امنیت یکی از آرمان های اساسی و یکی از حقوق اصلی مردم هر جامعه می باشد که در اشکال مختلف خود اعم از احساس امنیت فردی، سیاسی، اجتماعی، اقتصادی، جانی و ... نمود پیدا می کند. بدون تردید هرگاه اضطراب و ترس بر افراد جامعه حاکم شود تهدیدی اساسی برای توسعه پایدار و سلامت اجتماعی به حساب می آید (مصلی نژاد و پلیتن، ۱۳۹۳: ۱۰۲). شاخص معیشت پایدار برای ارزیابی معیشت پایدار خانوارهای مختلف روستایی و شناسایی محدودیت های اصلی آن ها توسعه پیدا کرده است (Wang et al, 2016: 66). که شامل شش حوزه ی امنیتی، غذا، سلامت، اقتصاد، آموزش و پرورش، پناهگاه و مشارکت اجتماعی می باشد که بر پویایی چندبعدی عوامل موثر بر فقر تأکید دارد و به عنوان وسیله شناسایی شرایط لازم برای معیشت پایدار و یا توسعه پایدار در یک منطقه معین از اهمیت و ضرورت بالایی برخوردار است (You and zhang, 2017: 47). کلیه شاخص های امنیتی معیشت پایدار (اقتصادی، غذایی، بهداشت، آموزش و توانمندسازی) تعیین کننده های مهمی در امنیت عمومی معیشت خانوار هستند (Akter and Rahman, 2012: 78). مفهوم معیشت پایدار روستایی معنای گسترده ای دارد، شامل حفاظت و اطمینان از معیشت برای مردم و جامعه و نگرانی ها و نیازهای سیاسی مربوط به توسعه پایدار است (Tang al, 2013: 96) که شامل جنبه های گوناگون امنیت اقتصادی، امنیت غذایی، امنیت بهداشت، امنیت آموزشی، امنیت زیستگاه، مشارکت جامعه، امنیت محیط زیست و ... است (vivek, 2015: 105). برای دستیابی به معیشت پایدار روستایی که یک مساله اساسی به شمار می رود باید از روش شناسی جدید با رویکردی آینده نگر بهره گرفت تا بتوان علاوه بر شناسایی آسیب ها راهکارهای لازم را نیز در اختیار نهادهای متولی امر توسعه قرارداد (خاجوی، ۱۳۹۶: ۱۵).

تعاریف معیشت پایدار به عنوان مبنای کار دولت ها و سازمان های غیرانتفاعی، چندملیتی و بین المللی متعددی مانند دپارتمان توسعه بین الملل، برنامه توسعه سازمان ملل، آکسفام، سازمان تعاونی کمک و رفاه بین المللی، در توسعه الگوهای معیشت پایدار همواره با عناصر معیشتی آن برای تسهیل و کمک به توسعه روستایی و در نهایت، کاربرد عملی قرار گرفته است (خاجوی، ۱۳۹۶: ۲۳). رهیافت معیشت پایدار را الگویی می دانند متشکل از: ۱- چارچوب معیشت پایدار ۲- اصول معیشت پایدار که برای تضمین معیشت و ثروت برای افراد یک منطقه و نابودی فقر، در نظر گرفته شود. با اتخاذ این رویکرد می توان این داشت که مردم منطقه و نسل های آتی دارای فرصت های شغلی پایدار خواهند بود (ایمانی زاده، ۱۳۹۳: ۴). در این چارچوب، ۵ عامل اصلی مستقل از یکدیگر نیستند، بلکه با هم تعامل دارند. این چارچوب و رویکرد همچنین در پیوند دادن روندها در سطوح کلان با واقعیات در سطوح خود و روزمره زندگی افراد موثر است (Shen, 2009: 12). نهادینه شدن تدریجی رویکرد معیشت پایدار در دستور کار برنامه ریزی سازمان های توسعه در سراسر جهان می تواند همچون اساس و مبنایی برای توسعه روستایی و به عنوان حامی فقرا، مورد توجه قرار گیرد (جمعه پور، ۱۳۹۱: ۱۱۲). در چارچوب مذکور، بر اساس پنج جزء رویکرد معیشت پایدار، بر رویکردی مردم محور تأکید شده است. بنابراین، راهبردهای معیشت، مرکب از دامنه ای از فعالیت ها، در زمینه دسترسی به دارایی و استفاده از آن ها است که می توان آن ها را به واسطه فاکتورهای اجتماعی (روابط اجتماعی، نهادها و سازمان ها) جهت گیری بیرونی (نظیر جهت گیری ها و روندهای اقتصادی) و شوک ها و رویدادهای محیطی (خشکسالی، سیلاب، آفات و غیره) تعبیر کرد (خاجوی، ۱۳۹۶: ۲۴).

با مقایسه تحقیقات و چارچوب معیشت پایدار روستایی رویکردهای مختلفی به کار گرفته شده است. در این میان این رویکردها، چارچوب پنج جزیی دپارتمان توسعه بین‌المللی در سال ۱۹۹۱، یکی از مهم‌ترین آن‌هاست و بسیاری عقیده دارند که چارچوب معیشت روستایی مذکور مفاهیم اصلی رویکرد معیشت پایدار را در بر گرفته است (Shen, 2009: 11). این چارچوب بر ۵ جزء تأکید می‌کند که عبارتند از:

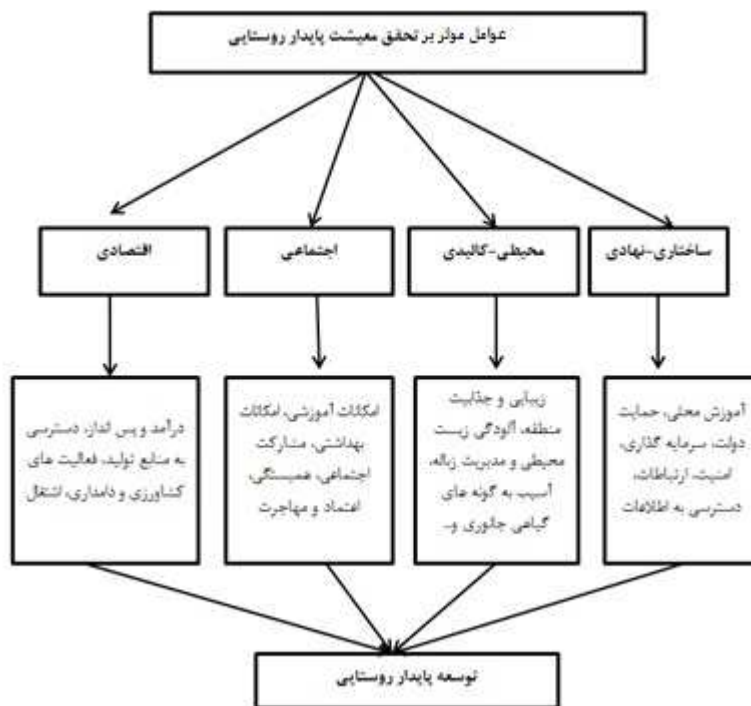
۱- دارایی‌ها: دارایی‌های معیشتی از انواع سرمایه‌های طبیعی، فیزیکی، انسانی، اجتماعی و مالی تشکیل شده‌اند و جزء اساسی معیشت قشر فقیر هستند.

۲- ساختارها و فرایندهای تحول‌زا: در این چارچوب ساختارها به‌مثابه سخت‌افزارهایی هستند که بخش‌های خصوصی و عمومی را در بر می‌گیرند: فرایندها از سیاست‌ها، قوانین، فرهنگ و نهادها تشکیل شده‌اند و نقش‌های مهمی را در شکل دادن به دارایی‌ها و نتایج معیشتی در درون سیستم معیشت ایفا می‌کنند.

۳- آسیب‌پذیری‌ها: آسیب‌پذیری یکی از مفاهیم اساسی مربوط به معیشت است که مواردی از قبیل شوک‌ها، روندها و فصلی بودن را در بر می‌گیرد و می‌تواند بر دارایی‌ها و انتخاب معیشتی قشر فقیر تأثیر مثبت و منفی داشته باشد.

۴- نتایج (پیامدها): نتایج، موفقیت و هدف‌هایی برای ارزیابی معیشت هستند که استراتژی‌های معیشتی (از طریق ترکیب با به دارایی‌ها) به آن‌ها دست می‌یابند.

۵- استراتژی‌ها: فعالیت‌هایی هستند که برای بقای معیشتی به کار گرفته می‌شوند (محمدی یگانه و همکاران، ۱۳۹۵: ۳).

شکل ۱. مدل مفهومی تحقیق.

مطالعات مختلفی در این خصوص انجام شده است: محمدی یگانه و همکاران (۱۳۹۵)، در مقاله‌ای با عنوان ارزیابی اثرات اجتماعی در تنوع معیشتی خانوارهای روستایی دهستان زرین‌دشت در شهرستان دره شهر، نتایج تحقیق نشان داد بین افزایش

سرمایه اجتماعی و تنوع معیشت پایدار در منطقه مورد مطالعه رابطه معناداری وجود دارد و مؤلفه مشارکت اجتماعی بیشترین تأثیر را بر پایداری معیشت دهستان زرین دشت داشته است. دربان آستانه و مطیعی لنگرودی (۱۳۹۶)، در پژوهشی با عنوان شناسایی و تحلیل عوامل مؤثر بر معیشت پایدار کشاورزان شهرستان شازند، نشان دادند که وضعیت معیشت پایدار خانوارهای روستایی مطلوب نبوده و عامل ساختارها و فرآیندها مهم ترین عامل مؤثر در پایداری معیشت خانوارهای روستایی است. جوان و همکاران (۱۳۹۶)، در پژوهش خود نشان دادند که در منطقه مورد مطالعه، بخش کشاورزی به تنهایی قادر به تأمین معیشت خانوارها نیست. همچنین، مشخص شد که توان های طبیعی و محیطی بیش از سایر عوامل اقتصادی و اجتماعی در متنوع سازی معیشت روستایی شهرستان نقش داشته است، به علاوه از میان موانع موجود موانع مدیریتی نهادی عمده ترین مانع در جهت متنوع سازی در روستاهای شهرستان رضوانشهر است. سجاسی قیداری و همکاران (۱۳۹۷)، در پژوهشی با عنوان اثرات تنوع بخشی اقتصاد روستایی بر تاب آوری معیشت روستائیان در دهستان رادکان شهرستان چناران: نتایج نشان می داد متغیر وابسته ویژگی اقتصادی و ویژگی اجتماعی با متغیر مستقل (تنوع شغلی) رابطه مستقیم دارد اما به شدت ضعیف بوده است و شاخص متغیر تاب آوری در وضعیت مناسبی قرار دارد همچنین بین متغیرهای تاب آور (اقتصادی و اجتماعی) با متغیر تنوع شغلی رابطه وجود دارد. طولابی نژاد و پایدار (۱۳۹۷)، در مطالعه ای به بررسی ارتباط استراتژی های تنوع تأمین معاش با مدیریت اراضی کشاورزی در مناطق روستایی شهرستان پل دختر پرداختند و نتایج نشان داد تنوع معاش اندازه گیری شده توسط شاخص تنوع هرفیندال- هیرشمن، دارای اثر مثبت و معناداری بر فعالیت های مدیریت پایدار زمین است. همچنین کشاورزانی که دارای تعداد نیروی کار بیشتر و دارای مالکیت زمین کشاورزی بوده و همراه با فعالیت های کشاورزی؛ درگیر اشتغال در فعالیت های غیر کشاورزی و یا فعالیت های ترکیبی هستند از شیوه های مدیریت متنوع تری استفاده می کنند. لذا می توان گفت معیشت روستایی یکپارچه و استراتژی مدیریت زمین می تواند به طور قابل توجهی به افزایش عملکرد محصولات کشاورزی و به تبع به اقتصاد خانوارهای کشاورز کمک شایانی داشته باشد. مطیعی لنگرودی و همکاران (۱۳۹۸)، در مطالعه ای به بررسی تحلیل عوامل مؤثر بر متنوع سازی فعالیت های اقتصادی از دیدگاه روستائیان در روستاهای شهرستان سقز پرداختند و نتایج حاصل از یافته های توصیفی و آزمون های لامدا، وی کرامر، گودمن و کروسکال نشان می دهد ارتباط معناداری میان تعداد فعالیت ها و میزان تحصیلات، تغییرات درآمدی حاصل شوک ها و میزان درآمد وجود دارد. همچنین نتایج آزمون فریدمن نشان می دهد از دید جامعه نمونه عوامل حمایت دولت، منابع مالی و پس انداز خانوار و تسهیلات زیرساختی برای متنوع سازی فعالیت های اقتصادی بیشترین اهمیت را دارند. (Howa et al (2017؛ در تحقیق خود به بررسی نقش دارایی های معیشت در راهبردهای مناسب معیشت پرداختند. یافته های آن ها نشان داد دارایی های انسانی، طبیعی، مالی به طور قابل توجهی در راهبردهای معیشت تأثیر دارند. نتایج به دست آمده تحقیق (Asfaw et al (2018، نشان می دهد که متنوع سازی دارای تأثیرات مثبت و معناداری بر رفاه در زمانی که اکثر خانوارهای آسیب پذیر به آن متکی هستند دارد و به عنوان یک راهبرد برای انطباق با تغییرات اقلیمی میان مدت و مقابله با شوک های کوتاه مدت بازار تأثیر گذار است. (Donkor et al (2019، به بررسی اثرات کود بر بهبود معیشت پایدار روستایی در کشور نیجریه پرداختند و چنین نتیجه گرفتند که استفاده از کود معدنی باعث افزایش عملکرد گیاهان کاساوا و درآمد خالص کشاورزان روستایی می شود. افزایش بازده و درآمد خالص این گیاه در تغییر اقتصاد روستایی با کاهش ناامنی غذایی، به حداقل رساندن فقر و بهبود رفاه کلی کشاورزان روستایی تأثیر دارد. (Petrevska and Terzić (2020، در پژوهشی با عنوان معیشت پایدار روستایی: آیا فعالیت های مرتبط با جهانگردی می توانند کمک کنند؟ نتیجه گرفتند که شادابی و شکوفایی روستا

تنها به فعالیت‌های گردشگری متکی نیست بلکه به منابع طبیعی و سرمایه انسانی وابسته است، بنابراین معیشت پایدار برای ساکنان فراهم می‌کند.

روش پژوهش

تحقیق حاضر در زمره تحقیقات کاربردی و از نظر روش انجام، در چارچوب روش توصیفی - تحلیلی قرار می‌گیرد. جمع‌آوری اطلاعات به دو روش اسنادی و پیمایشی بوده است. نگرش موجود به صورت سیستمی می‌باشد برای جمع‌آوری اطلاعات در زمینه بررسی پیش‌نیازهای اقتصادی تحقق معیشت پایدار روستایی در منطقه از مطالعات کتابخانه و روش میدانی استفاده شده است.

جامعه آماری این پژوهش روستاهای دهستان زابلی بخش مرکزی شهرستان مهرستان است که در سرشماری سال ۱۳۹۵ دارای ۸۲ روستای دارای سکنه، ۷۹۱۸ خانوار، ۳۱۳۲۸ نفر می‌باشد. در پژوهش حاضر که پیرامون بررسی پیش‌نیازهای اقتصادی تحقق معیشت پایدار روستایی در روستاهای شهرستان مهرستان است و با توجه به ویژگی‌های جامعه آماری و زیاد بودن جمعیت آن، برای انجام پژوهش و جمع‌آوری اطلاعات موردنیاز برای محاسبه تعداد نمونه‌ها از فرمول کوکران استفاده شد و تعداد نمونه‌های این تحقیق ۳۶۵ نفر به دست آمده است. همچنین با توجه به تعداد زیاد روستاهای منطقه و عدم امکان بررسی تمام آن‌ها و نیز با توجه به امکانات تحقیق و نظر متخصصین، ۱۵ درصد از روستاهای دهستان یعنی ۱۲ روستا به عنوان نمونه تحقیق انتخاب و پرسشنامه‌ها در آن‌ها توزیع شد. شیوه توزیع پرسشنامه در هر روستای نمونه در جدول زیر آمده است.

جدول ۱: پراکنش پرسش‌نامه‌های خانوار در روستاهای نمونه

نام روستا	خانوار	جمعیت	تعداد پرسشنامه	درصد
گوری	۱۳۴	۵۲۷	۲۴	۶/۶۷
مولتان	۴۵۶	۱۲۶۵	۵۸	۱۶/۰۱
کلاتک	۱۰۰	۴۲۵	۲۰	۵۴/۵۴
کهن کهور	۵۵	۲۴۱	۱۱	۳/۰۵
هوت عمر	۴۵	۲۰۱	۹	۲/۵۴
کهن مگار	۲۹۲	۱۱۰۹	۵۱	۱۴/۰۴
کهن شاه سلیم	۱۱۶	۴۸۰	۲۲	۶/۰۸
کوران	۵۴۷	۱۹۹۳	۹۲	۲۵/۲۲
کهن ملا	۱۸۱	۶۷۶	۳۱	۸/۵۶
هیزاباد پایین	۱۰۱	۴۲۱	۱۹	۵/۳۳
گورابک	۶۹	۲۶۳	۱۲	۳/۳۳
سنگلک	۶۹	۳۰۰	۱۴	۳/۸۰
جمع	۲۱۶۵	۷۹۰۱	۳۶۵	۱۰۰

منبع: محاسبات نگارندگان، ۱۴۰۰.

در هر پژوهش علمی جهت بررسی و سنجش و محاسبه نتایج آن پژوهش به متغیرها، شاخص‌ها و گویه‌های مربوط به آن پژوهش نیاز است. در این پژوهش جهت بررسی پیش‌نیازهای تحقق معیشت پایدار روستایی، از متغیرهای اقتصادی، اجتماعی، محیطی - کالبدی و ساختاری - نهادی استفاده شده است. شاخص‌ها و گویه‌های مورد استفاده در این پژوهش در جدول (۲) مشاهده می‌شود.

جدول ۲: متغیرها، شاخص‌ها و گویه‌های تحقیق

عامل	شاخص	گویه
اقتصادی	درآمد و پس‌انداز	میزان پس‌انداز، درآمد در بخش کشاورزی، درآمد در بخش غیر کشاورزی، رضایت از میزان درآمد، متوسط درآمد ماهیانه خانوار، دسترسی به وام و تسهیلات
	دسترسی به منابع تولید	مالکیت املاک و سائل، مالکیت زمین، میزان دسترسی به زمین‌های حاصلخیز، دسترسی به منابع آبی باکیفیت و کافی، دسترسی به امکانات تولید مدرن در تولید محصول، مالکیت وسایل نقلیه
	اشتغال	تنوع اشتغال در روستا، هزینه‌های اولیه شروع فعالیت در روستا، تمایل به سرمایه‌گذاری در روستا، تمایل به نوآوری و خلاقیت در اشتغال‌های موجود، نسبت اشتغال مردان به زنان، شاغلین در بخش کشاورزی، صنعت، خدمات و مراکز دولتی
	فعالیت‌های کشاورزی و دامداری	کشت محصولات کم‌بازده، نبود تنوع در تولید محصولات، کمبود آب و خشکسالی، نارضایتی از بازار فروش محصول، استفاده از روش‌های سنتی در تولید محصولات، نارضایتی به دلیل نبود تعاونی خرید محصول، وجود واسطه‌ها و دلالان در فروش محصولات
اجتماعی	امکانات آموزشی	دسترسی به مدارس، سطح استفاده از رسانه‌ها، دسترسی به اینترنت، سطح سواد، دسترسی به مهدکودک، آموزش ارزش‌های منابع طبیعی
	امکانات بهداشتی	دسترسی به مراکز بهداشتی و درمانی، برخورداری از آب آشامیدنی سالم، دسترسی به خانه بهداشت، نرخ مرگ‌ومیر
	مشارکت اجتماعی	مشارکت در فعالیت‌های همیاری با سایر روستاییان - علاقه‌مندی به مشارکت در تصمیم‌گیری و فعالیت‌های اجرایی در روستا - علاقه‌مندی به انجام فعالیت‌های اقتصادی مشارکتی با روستاییان - علاقه‌مندی به در اختیار قرار دادن تجربه‌ی کاری برای روستاییان، میزان ارتباط با شورای اسلامی، میزان مشارکت در کمک‌های مالی و فکری، مشارکت بدون دریافت دستمزد
	همبستگی و انسجام اجتماعی	یکپارچگی اجتماعی در بین روستاییان - وجود روحیه‌ی تعاون و همکاری با روستاییان - وجود ارتباطات خانوادگی فامیلی در بین روستاییان - پایین بودن سای اختلاف اجتماعی در روستا، گردهمایی و جلسات در روستا
عامل	اعتماد	میزان اعتماد افراد نسبت به همدیگر، میزان اعتماد افراد به فعالیت‌های جمعی، میزان اعتماد افراد در قرض دادن وسایل و پول به یکدیگر، میزان اعتماد به مسئولین ادارات
	مهاجرت	کمبود امکانات رفاهی، آموزشی، کمبود درآمد، بیکاری، خشکسالی، فقر، بالا رفتن توقعات
	زیبایی و جذابیت منطقه	تخریب طبیعت روستا، موقتی بودن طبیعت بکر به خاطر خشکسالی، تخریب طبیعت توسط مردم
	آلودگی زیست‌محیطی و مدیریت زباله	آلودگی محیط‌زیست، نبود سیستم جمع‌آوری آب‌های سطحی و رهاسازی فاضلاب‌ها در سطح معابر، بهره‌برداری بی‌رویه از شن و ماسه، فرسایش خاک، رهاسازی زباله‌ها در محیط اطراف روستا

محیطی - کالبدی	آسیب به گونه‌های گیاهی جانوری	رهاسازی زباله‌ها در محیط، آتش زدن درختان، برداشت بیش از حد چوب درختان گز،
	توجه بیشتر ساکنان به محیط زیست	اهمیت محیط در نظر مردم، همیاری جمعی در نظافت محیط،
	واحدهای مسکونی	خانوارهای برخوردار از واحد مسکونی، قدمت واحد مسکونی، استحکام واحدهای مسکونی، معماری روستایی،
	وضعیت راه‌های روستایی	امنیت راه‌ها، کیفیت جاده‌ها، تردهای غیرقانونی، ناامنی و مهاجرت‌های غیرقانونی، فاصله تا شهر، نوع راه دسترسی، دسترسی به وسایل حمل و نقل جهت جابه‌جایی آسان
	خدمات رفاهی	برخوردار بودن از اینترنت، برخوردار بودن از پست، وسایل حمل و نقل عمومی، زمین‌ها و سالن ورزشی، فروشگاه‌ها
	تأسیسات زیربنایی	خطوط انتقال نیرو، حامل‌های انرژی، خطوط مخابرات، آب، برخورداری از راه ارتباطی،
	آموزش محلی	مثلاً آموزش در زمینه ایجاد کسب و کار و کارآفرینی و .....
	حمایت دولت	حمایت دولت از محیط‌های روستایی - اولویت دادن به روستاییان در ارائه خدمات بانکی و اعتباری، تشویق دولت به انجام فعالیت‌های اقتصادی در روستا
ساختاری - نهادی	سرمایه‌گذاری	سرمایه‌گذاری بخش دولتی و خصوصی، امکان سرمایه‌گذاری در فعالیت‌های غیر کشاورزی، اعطای تسهیلات اعتباری بلندمدت مورد نیاز با نرخ بهره اندک، ریسک‌پذیر بودن روستاییان در زمینه سرمایه‌گذاری در روستا، اولویت دادن به روستاییان در ارائه خدمات بانکی و اعتباری، وجود زمینه‌های متفاوت برای دریافت تسهیلات اعتباری در روستا،
	امنیت	افزایش امنیت شغلی، قاچاق کالا، امنیت فردی، منفعت‌طلبی شخصی، انتقام‌جویی، میزان افزایش خشونت‌های محلی، میزان افزایش سرقت خودرو، میزان افزایش معتادان به مواد مخدر
	ارتباطات	عدم بازاریابی محصولات کشاورزی، عدم دسترسی و اطلاع از روش‌های جدید معیشتی،
	دسترسی به اطلاعات	آگاهی از اخبار و رسانه، سطح رضایت از دسترسی به اطلاعات، دسترسی به نوآوری‌ها

(منبع: سجاسی قیداری و همکاران، ۱۳۹۵؛ اسحاقی میلایی و محمودی، ۱۳۹۷؛ مطیعی لنگرودی و همکاران، ۱۳۹۸؛ احمدی و منوچهری،

۱۳۹۹؛ خاجوی، ۱۳۹۶؛ دربان آستانه و همکاران، ۱۳۹۶).

جهت به دست آوردن روایی پرسشنامه از نظرات کارشناسان و اساتید مربوطه استفاده شده است و پس از بررسی پرسشنامه و رفع ایرادات آن پرسشنامه یکدست شده و روایی ابزار سنجش مورد تأیید قرار گرفت. همچنین جهت به دست آوردن پایایی پرسشنامه از آلفای کرونباخ استفاده شده است. همان‌طور که جدول شماره ۳ نشان می‌دهد مقدار آلفای کرونباخ هریک از متغیرهای محاسبه شده است. با توجه به نتایج جدول مقدار آلفای کرونباخ متغیر اقتصادی برابر با ۰/۷۸، متغیر اجتماعی برابر با ۰/۸۳، متغیر کالبدی - محیطی برابر با ۰/۸۰، متغیر ساختاری - نهادی برابر با ۰/۷۹ و کل پرسشنامه برابر با ۰/۸۰ است.

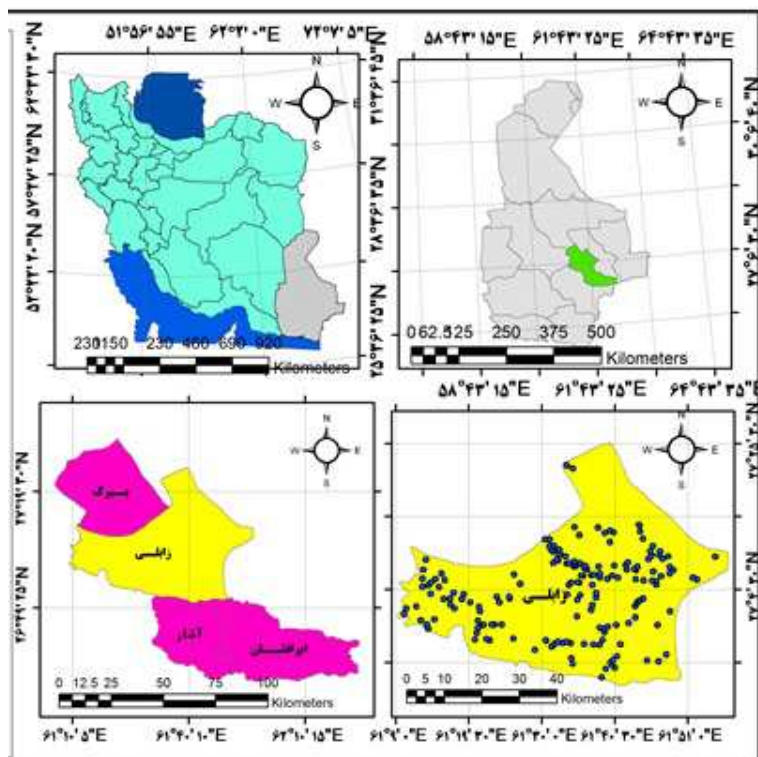
جدول ۳: مقدار آلفای کروناخ هریک از متغیرهای تحقیق

مقدار آلفای کروناخ	متغیر
۰/۷۸	اقتصادی
۰/۸۳	اجتماعی
۰/۸۰	کالبدی- محیطی
۰/۷۹	ساختاری- نهادی
۰/۸۰	کل

منبع: یافته‌های پژوهش، ۱۴۰۰.

همچنین جهت تجزیه و تحلیل داده‌ها از نرم‌افزارهای SPSS، Excel استفاده شد. برای ترسیم نمودارهای لازم در این پژوهش از نرم‌افزار Excel و برای ترسیم نقشه‌ها از نرم‌افزار Arc GIS، استفاده شد. نتایج تحلیل‌های این پژوهش به صورت آماری توصیفی و آماری استنباطی ارائه شد. آمار توصیفی به صورت جدول و نمودار ارائه و در قسمت آمار استنباطی با استفاده از آزمون‌های T تک نمونه‌ای، رگرسیون چندمتغیره و ضریب همبستگی پیرسون به تجزیه و تحلیل نتایج پرداخته شده است.

محدوده مورد مطالعه: شهرستان مهرستان در استان سیستان و بلوچستان قرار دارد. این شهرستان از شمال به شهرستان خاش و از شرق به شهرستان سیب سوران و از جنوب به شهرستان سرباز و از غرب با شهرستان ایرانشهر همسایه است. (فرمانداری شهرستان مهرستان، ۱۳۹۹). شهرستان مهرستان دارای دو بخش مرکزی و بخش آشار و ۴ دهستان زابلی، بیرک، آشار و ایرافشان تشکیل شده است. دهستان زابلی از دهستان‌های شهرستان مهرستان است که در بخش مرکزی واقع شده است و از نظر جمعیت بزرگ‌ترین دهستان شهرستان است. همچنین دهستان زابلی دارای ۸۲ روستای مسکونی می‌باشد.

شکل ۴. نقشه موقعیت منطقه مورد مطالعه در کشور، استان، و شهرستان.

بحث و یافته‌ها

نتایج بررسی جنسیت پاسخگویان گویای این می‌باشد که تعداد ۱۴۷ نفر برابر با ۴۰ درصد از پاسخگویان را زن‌ها تشکیل می‌دهند و تعداد ۲۱۸ نفر که ۶۰ درصد از فراوانی را به خود اختصاص داده‌اند را مردها تشکیل می‌دهد. همچنین ۹ درصد از پاسخگویان در گروه سنی ۲۰ تا ۳۰ می‌باشند، ۲۵ درصد در گروه سنی ۳۱ تا ۴۰ سال، ۳۳ درصد در گروه سنی ۴۱ تا ۵۰ سال، ۲۲ درصد در گروه سنی ۵۱ تا ۶۰ سال و ۱۱ درصد نیز در گروه سنی بالاتر از ۶۰ سال قرار دارند. بیشترین فراوانی مربوط به گروه سنی ۴۱ تا ۵۰ سال و کمترین فراوانی مربوط به گروه سنی ۲۰ تا ۳۰ سال است. همچنین ۱۱ درصد از پاسخگویان؛ کم-سواد، ۲۰ درصد زیر دیپلم، ۳۶ درصد در سطح تحصیلی دیپلم، ۱۸ درصد در سطح تحصیلی فوق‌دیپلم و تعداد ۵۴ نفر از پاسخگویان در سطح تحصیلی لیسانس و بالاتر می‌باشند. بیشترین فراوانی مربوط به سطح تحصیلی دیپلم و کمترین فراوانی مربوط به سطح تحصیلی کم‌سواد می‌باشد. بر اساس بررسی‌های میدانی در روستاهای مورد مطالعه مانند گذشته تعصبات قومی و مذهبی نسبت به ادامه تحصیل وجود ندارد اما باین حال تحصیلات در روستاهای مورد مطالعه متفاوت است به‌طور مثال در روستای کوران فارغ‌التحصیلان تا مقطع دکتری وجود دارد این در حالی است در روستای کهن ملا تعداد تحصیل کرده‌های حوزوی بیشتر از محصلان مدارس دولتی هستند. در تمام روستاهای مورد مطالعه به‌جز کوران و کهن مگار برای ادامه در مقاطع بالاتر مانند دبیرستان باید با سرویس که ماشین‌های وانت هستند رفت‌وآمد کنند. بررسی نتایج حاصل از شغل پاسخگویان نشان می‌دهد که ۲۱ درصد از پاسخگویان در گروه شغلی دامدار، ۳۹ درصد در گروه شغلی زراعت، ۱۸ درصد در گروه شغلی کارمند و ۲۲ درصد در سایر گروه‌های شغلی (بنایی، جوشکاری، مغازه‌داران، رانندگان و غیره) قرار دارند. بیشترین فراوانی مربوط به گروه زراعت و کمترین فراوانی مربوط به گروه کارمند است. در مورد میزان درآمد پاسخگویان؛ ۱۷ درصد دارای درآمد ماهیانه بین ۷۰۰ هزار تا ۱ میلیون تومان می‌باشند، ۲۴ درصد دارای درآمد ماهیانه ۱ تا ۱/۵ میلیون تومان، ۳۹ درصد دارای درآمد ماهیانه بین ۱/۵ تا ۲ میلیون تومان و ۲۰ درصد درآمد ماهیانه بیش از ۲ میلیون تومان دارند. بیشترین فراوانی مربوط به گروه درآمدی بین ۱/۵ تا ۲ میلیون تومان و کمترین فراوانی مربوط به گروه درآمدی ۷۰۰ هزار تا ۱ میلیون تومان است.

تحلیل وضعیت معیشت ساکنین روستاهای دهستان زابلی

جهت بررسی وضعیت معیشت ساکنین روستاهای دهستان زابلی از آزمون تی تک نمونه‌ای استفاده شده است. با توجه به این که عدد ۳ به‌عنوان میانگین مطلوب در نظر گرفته شده است بنابراین وضعیت معیشت ساکنین روستاها با آن سنجیده می‌شود. چنانچه میانگین به‌دست آمده کوچک‌تر از ۳ باشد وضعیت معیشت ساکنین نامطلوب است ولی اگر میانگین به‌دست آمده از عدد ۳ بزرگ‌تر و یا مساوی آن باشد وضعیت معیشت ساکنین روستاها مطلوب است.

با توجه به نتایج به‌دست آمده از بررسی وضعیت معیشت پایدار در روستاهای دهستان زابلی که نشان داد میانگین شاخص اقتصادی برابر با ۲/۸۸۳، شاخص اجتماعی برابر با ۲/۷۹۸، شاخص محیطی - کالبدی برابر با ۲/۸۳۹ و شاخص ساختاری - نهادی برابر با ۲/۷۶۸ که همگی از میانگین مطلوب پایین‌تر می‌باشند بنابراین می‌توان بیان کرد که وضعیت معیشت ساکنین روستاهای دهستان زابلی نامطلوب است (جدول ۴).

جدول ۴. بررسی وضعیت معیشت ساکنین روستاهای دهستان زابلی

مطلوبیت عدد مورد آزمون=۳					
فاصله اطمینان ۹۵درصد	اختلاف میانگین	سطح معنی داری	میانگین عددی	مقدار آماره (t)	شاخص
					اقتصادی
-۰/۲۰۶	-۰/۰۵۹	-۰/۱۱۷	۰/۰۰۰	۲/۸۸۳	-۵/۹۹۸
					اجتماعی
-۰/۲۷۸	-۰/۱۴۴	-۰/۲۰۲	۰/۰۰۰	۲/۷۹۸	-۶/۰۴۶
					محیطی-کالبدی
-۰/۲۳۳	-۰/۱۲۱	-۰/۱۶۱	۰/۰۰۰	۲/۸۳۹	-۵/۴۲۹
					ساختاری-نهادی
-۰/۳۲۳	-۰/۱۷۷	-۰/۲۳۲	۰/۰۰۰	۲/۷۶۸	-۵/۵۲۲

منبع: یافته‌های تحقیق، ۱۴۰۰.

تحلیل وضعیت عوامل موثر بر تحقق معیشت پایدار روستایی

در این تحقیق با بررسی‌های نظری و منابع مربوطه و نیز پیشینه‌ها؛ ۵ عامل کلیدی به عنوان عوامل موثر بر تحقق معیشت پایدار شناسایی شد که شامل عوامل؛ اقتصادی، اجتماعی، کالبدی و ساختاری-نهادی است. جهت بررسی عوامل موثر بر تحقق معیشت پایدار روستایی در دهستان زابلی شهرستان مهرستان از آزمون تی تک نمونه‌ای استفاده شده است. با توجه به این که پرسشنامه مورد استفاده از طیف پنج گزینه‌ای لیکرت استفاده شده است به همین خاطر میانگین مطلوب در این آزمون را عدد ۳ در نظر گرفته شده است.

تحلیل وضعیت متغیر اجتماعی

جهت بررسی وضعیت متغیر اجتماعی از شاخص‌های مشارکت اجتماعی، امکانات بهداشتی، امکانات آموزشی، همبستگی و انسجام اجتماعی، اعتماد و مهاجرت مورد استفاده قرار گرفته است. بر اساس نتایج به دست آمده از وضعیت شاخص امکانات آموزشی در روستاهای دهستان زابلی؛ گویه‌های ۶ گانه، میانگین ۵ گویه پایین تر از میانگین مطلوب ارزیابی شده است و تنها میانگین ۱ گویه بالاتر از میانگین مطلوب است. گویه دسترسی به مدارس در روستا با میانگین ۳/۱۱۲ بالاترین میانگین را به خود اختصاص داده است و به عبارت دیگر تنها این گویه در روستاهای مورد نظر از وضعیت نسبتاً مطلوبی برخوردار است و سایر گویه‌های شاخص امکانات آموزشی در وضعیت نامناسبی قرار دارند. در مجموع شاخص امکانات آموزشی با میانگین ۲/۸۵۳ در وضعیت نامطلوبی ارزیابی شده است. بر اساس نتایج به دست آمده از وضعیت شاخص امکانات بهداشتی در روستاهای دهستان زابلی پس از بررسی گویه‌های ۴ گانه، میانگین ۳ گویه پایین تر از میانگین مطلوب ارزیابی شده است و تنها میانگین ۱ گویه بالاتر از میانگین مطلوب است. گویه وضعیت نرخ مرگ و میر در روستا با میانگین ۳/۱۰۵ بالاترین میانگین را به خود اختصاص داده است و به عبارت دیگر تنها این گویه در روستاهای مورد نظر از وضعیت نسبتاً مطلوبی برخوردار است و سایر گویه‌های شاخص امکانات بهداشتی در وضعیت نامناسبی قرار دارند. در مجموع شاخص امکانات بهداشتی با میانگین ۲/۸۸۷ در وضعیت نامطلوبی ارزیابی شده است. بر اساس نتایج به دست آمده از وضعیت شاخص مشارکت اجتماعی؛ بیشترین میانگین به دست آمده مربوط به گویه علاقه‌مندی به مشارکت در تصمیم‌گیری و فعالیت‌های اجرایی در روستا با میانگین ۳/۳۲۳ است و کمترین میانگین به دست آمده مربوط به گویه میزان ارتباط با شورای اسلامی در روستا با میانگین ۲/۷۸۷ است. در مجموع وضعیت شاخص مشارکت اجتماعی در روستاهای دهستان مهرستان با میانگین ۳/۱۷۰ بالاتر از وضعیت مطلوب ارزیابی شده است. بر اساس نتایج

به دست آمده از بررسی وضعیت شاخص همبستگی و انسجام اجتماعی در روستاهای دهستان مهرستان مشخص شد که وضعیت همه گویه‌های مورد بررسی در این شاخص بالاتر از وضعیت مطلوب می‌باشد و این نشان‌دهنده این است که روستاییان از زمان‌های دور در سراسر کشور و به خصوص روستاهای دهستان زابلی پیوندهای نسبی و سببی محکم و استوار با یکدیگر داشته‌اند و همین امر موجب شده است که روستاییان کمتر با یکدیگر دچار اختلاف شوند و اتحاد و همبستگی بالایی در همه امورات زندگی خود داشته باشند. همچنین پیوندهای خانوادگی و طایفه‌ای در روستاهای مورد مطالعه عامل مهمی در انسجام و همبستگی بالای روستاییان به شمار می‌رود. بنابراین با توجه به نتایج به دست آمده که مشخص شد گویه وجود ارتباطات خانوادگی فامیلی در بین روستاییان با میانگین ۳/۴۴۳ بالاترین میانگین را به خود اختصاص داده است می‌توان چنین بیان کرد که تا زمانی که ارتباطات خانوادگی و فامیلی در بین روستاییان ارزش و اهمیت داشته باشد همبستگی و انسجام نیز در میان آن‌ها حفظ خواهد شد. در مجموع از بررسی وضعیت شاخص همبستگی و انسجام اجتماعی مشخص شد که با میانگین ۳/۳۴۳ این شاخص در سطح روستاهای دهستان زابلی در وضعیت مطلوبی قرار دارد. بر اساس نتایج به دست آمده از تجزیه و تحلیل شاخص اعتماد در روستاهای دهستان زابلی مشخص شد که از میان ۴ گویه مورد بررسی میانگین ۲ گویه بالاتر از میانگین مطلوب قرار دارد و میانگین ۲ گویه نیز پایین‌تر از میانگین مطلوب قرار دارد. گویه میزان اعتماد افراد نسبت به همدیگر در روستا با میانگین ۳/۳۲۹ بالاترین میانگین را به خود اختصاص داده است و به عبارتی این گویه نسبت به سایر گویه‌ها در بین روستاهای دهستان زابلی در وضعیت مناسب‌تری قرار دارد. گویه میزان اعتماد به مسئولین و ادارات روستا با میانگین ۲/۷۶۷ کمترین میانگین را به خود اختصاص داده است. عدم توسعه یافتگی روستاها، پاسخگو نبودن مسئولین روستا به مردم و عدم مشارکت دادن روستاییان در طرح‌ها و برنامه‌های اجرایی در روستا سبب شده تا روستاییان نسبت به مسئولین ادارات در روستا از اعتماد کمی برخوردار باشند. در مجموع شاخص اعتماد با میانگین ۳/۰۶۷ در وضعیت نسبتاً مطلوب ارزیابی شده است. بر اساس نتایج به دست آمده از وضعیت شاخص مهاجرت؛ مشخص شد که از میان گویه‌های مورد بررسی همه گویه‌ها میانگین آن‌ها از میانگین مطلوب پایین‌تر است و در وضعیت نامناسبی قرار دارند. نامناسب بودن وضعیت امکانات رفاهی و آموزشی در روستا، وضعیت نامناسب درآمد روستاییان، بیکاری در بین روستاییان به خصوص جوانان، خشکسالی‌های اخیر که منجر به خسارت در کشاورزی دهستان شده است، فقر روستاییان و توقعات مردم روستا جهت زندگی خوب و مناسب سبب شده تا وضعیت مهاجرت در روستاهای دهستان زابلی در شرایط مناسبی نباشد و به همین خاطر روند مهاجرت روستاییان به شهرهای اطراف در حال افزایش است.

تحلیل وضعیت متغیر اقتصادی

جهت بررسی وضعیت متغیر اقتصادی از شاخص‌های درآمد و پس‌انداز، دسترسی به منابع تولید، اشتغال و فعالیت‌های کشاورزی و دامداری استفاده شده است. در ادامه به طور جداگانه با استفاده از آزمون تی تک نمونه‌ای به بررسی هریک از شاخص‌ها پرداخته شده است.

بر اساس بررسی‌های انجام شده از تجزیه و تحلیل شاخص درآمد و پس‌انداز در میان روستاییان دهستان زابلی شهرستان مهرستان نتایج آزمون نشان داد که از میان ۶ گویه مورد بررسی میانگین ۵ گویه از میانگین مطلوب کمتر است و تنها میانگین ۱ گویه از میانگین مطلوب بالاتر است. بنابراین با توجه به نتایج به دست آمده گویه وضعیت درآمد در بخش غیر کشاورزی با میانگین ۳/۱۲۷ بالاترین میانگین را به خود اختصاص داده است. البته یادآور می‌شود که بهتر بودن وضعیت این گویه به نسبت سایر گویه‌ها به دلیل رونق قاچاق سوخت در میان روستاییان است که باعث شده درآمد غیر کشاورزی روستاییان در وضعیت مطلوبی

قرار گیرد. همچنین گویه وضعیت میزان پس انداز با میانگین ۲/۶۹۸ کمترین میانگین را به خود اختصاص داده است. در مجموع وضعیت شاخص درآمد و پس انداز در میان روستاییان با میانگین ۲/۸۷۳ در وضعیت نامطلوب ارزیابی شده است. بر اساس بررسی های صورت گرفته از تجزیه و تحلیل شاخص دسترسی به منابع تولید در دهستان زابلی شهرستان مهرستان نتایج نشان داد که از میان ۶ گویه مورد بررسی در این شاخص میانگین ۳ گویه بالاتر از میانگین مطلوب و میانگین ۳ گویه پایین تر از میانگین مطلوب است. گویه وضعیت مالکیت املاک و وسایل در روستا با میانگین ۳/۱۳۲ بالاترین میانگین را به خود اختصاص داده است و به عبارتی این گویه نسبت به سایر گویه های دسترسی به منابع تولید در روستاهای دهستان زابلی در وضعیت مناسب تری قرار دارد. همچنین گویه دسترسی به امکانات تولید مدرن در تولید محصول در روستا با میانگین ۲/۶۷۶ کمترین میانگین را به خود اختصاص داده است. جهت بررسی وضعیت شاخص اشتغال در دهستان زابلی از آزمون تی تک نمونه ای استفاده شده است. نتایج آزمون نشان می دهد که از این نظر روستاهای دهستان زابلی در وضعیت مناسبی قرار ندارند چرا که از میان ۸ گویه مورد بررسی قرار گرفته تنها میانگین ۲ گویه بالاتر از میانگین مطلوب است و میانگین ۶ گویه دیگر پایین تر از میانگین مطلوب قرار دارد. بنابراین با این تفاسیر گویه وضعیت شاغلین در بخش کشاورزی با میانگین ۳/۱۲۷ بالاترین میانگین را به خود اختصاص داده است. همچنین گویه تنوع اشتغال در روستا با میانگین ۲/۶۶۷ کمترین میانگین را به خود اختصاص داده است. در مجموع وضعیت شاخص اشتغال در روستاهای دهستان زابلی با میانگین ۲/۸۶۹ در وضعیت نامطلوب ارزیابی شده است. بر اساس نتایج به دست آمده از بررسی شاخص فعالیت های کشاورزی و دامداری در دهستان زابلی مشخص شد که از میان ۷ گویه مورد بررسی در این شاخص تنها میانگین یک گویه بالاتر از میانگین مطلوب است و میانگین ۶ گویه دیگر از میانگین مطلوب پایین تر است. بر اساس نتایج به دست آمده گویه تنوع در تولید محصولات در روستا با میانگین ۳/۱۰۳ بالاترین میانگین را در میان سایر گویه ها به خود اختصاص داده است و گویه نارضایتی به دلیل نبود تعاونی خرید محصول در روستا با میانگین ۲/۸۹۲ کمترین میانگین را در میان سایر گویه ها به خود اختصاص داده است. در مجموع وضعیت شاخص فعالیت های کشاورزی و دامداری با میانگین ۲/۷۷۶ در وضعیت نامطلوب ارزیابی شده است.

تحلیل وضعیت متغیر محیطی - کالبدی

جهت بررسی وضعیت متغیر محیطی - کالبدی از شاخص های زیبایی و جذابیت منطقه، آلودگی زیست محیطی و مدیریت زباله، آسیب به گونه های گیاهی جانوری، توجه بیشتر ساکنان به محیط زیست، واحدهای مسکونی، وضعیت راه های روستایی، خدمات رفاهی و تأسیسات زیربنایی، استفاده شده است. بر اساس نتایج به دست آمده از بررسی شاخص زیبایی و جذابیت منطقه مشخص شد که از بررسی ۳ گویه مورد بررسی میانگین هر ۳ گویه بالاتر از میانگین مطلوب است و این بدان معنا است که روستاهای مورد بررسی به دلیل دوری از مراکز جمعیتی و به خاطر نزدیکی به مرز کم تر مورد تخریب و دستکاری شده است. نتایج نشان داد که روستاهای مورد مطالعه تا اندازه زیادی به صورت بکر و دست نخورده باقی مانده است. از میان گویه های مورد بررسی بیشترین میانگین مربوط به گویه وضعیت طبیعت بکر روستا با میانگین ۳/۲۱۵ است. در مجموع وضعیت شاخص زیبایی و جذابیت منطقه با میانگین ۳/۱۷۳ بالاتر از وضعیت مطلوب ارزیابی شده است. بر اساس نتایج به دست آمده از بررسی شاخص آلودگی زیست محیطی و مدیریت زباله در روستاهای دهستان زابلی شهرستان مشخص شد که از میان ۵ گویه مورد بررسی میانگین ۲ گویه بالاتر از میانگین مطلوب است و میانگین ۳ گویه دیگر پایین تر از میانگین مطلوب است. از میان گویه های مورد بررسی گویه وضعیت آلودگی محیط زیست با میانگین ۳/۲۴۳ بیشترین میانگین را به خود اختصاص داده است و

گویه رهاسازی زباله‌ها در محیط اطراف روستا با میانگین ۲/۶۶۵ کم‌ترین میانگین را به خود اختصاص داده است. در مجموع وضعیت شاخص آلودگی زیست‌محیطی و مدیریت زباله با میانگین ۲/۹۳۵ پایین‌تر از سطح مطلوب ارزیابی شده است. بر اساس نتایج به‌دست آمده از بررسی‌های شاخص آسیب به گونه‌های گیاهی جانوری مشخص شد که از میان ۳ گویه مورد بررسی میانگین ۲ گویه پایین‌تر از میانگین مطلوب قرار دارد و تنها میانگین ۱ گویه از میانگین مطلوب بالاتر است. در مجموع وضعیت شاخص آسیب به گونه‌های گیاهی جانوری با میانگین ۲/۹۴۳ پایین‌تر از وضعیت مطلوب ارزیابی شده است. بر اساس بررسی‌های صورت گرفته از نتایج به‌دست آمده از شاخص توجه بیشتر ساکنان به محیط‌زیست مشخص شد که از میان دو گویه مورد بررسی میانگین هر دو گویه پایین‌تر از میانگین مطلوب ارزیابی شده است. گویه اهمیت محیط در نظر مردم با میانگین ۲/۹۰۲ و گویه همیاری جمعی در نظافت محیط با میانگین ۲/۸۷۸ هر دو در وضعیت نامطلوب قرار دارند. در مجموع وضعیت شاخص توجه بیشتر ساکنان به محیط‌زیست با میانگین ۲/۸۹۰ نامطلوب ارزیابی شده است. بر اساس نتایج به‌دست آمده از بررسی شاخص واحدهای مسکونی مشخص گردید که از میان ۴ گویه مورد بررسی میانگین ۳ گویه پایین‌تر از میانگین مطلوب است و میانگین ۱ گویه بالاتر از میانگین مطلوب قرار دارد. گویه خانوارهای برخوردار از واحد مسکونی با میانگین ۳/۱۰۵ بیشترین میانگین را به خود اختصاص داده است و گویه وضعیت استحکام واحدهای مسکونی در روستا با میانگین ۲/۷۷۶ کم‌ترین میانگین را دارد. در مجموع وضعیت شاخص واحدهای مسکونی با میانگین ۲/۸۶۴ نامطلوب ارزیابی شده است. با توجه به نتایج به‌دست آمده از آزمون تی تک نمونه‌ای از میان ۷ گویه مورد بررسی میانگین ۲ گویه بالاتر از میانگین مطلوب قرار دارد و میانگین ۵ گویه نیز پایین‌تر از میانگین مطلوب قرار دارد. گویه امنیت راه‌ها در روستا با میانگین ۳/۱۱۶ بیشترین میانگین را به حد اختصاص داده است و گویه کیفیت جاده‌ها در روستا با میانگین ۲/۶۸۶ کم‌ترین میانگین را دارد. در مجموع شاخص راه‌های روستایی با میانگین ۲/۹۰۵ در وضعیت نامطلوب ارزیابی شده است. با توجه به نتایج به‌دست آمده از آزمون تی تک نمونه‌ای مشاهده می‌شود که از میان ۵ گویه مورد بررسی در شاخص خدمات رفاهی مشخص شد که میانگین ۴ گویه پایین‌تر از میانگین مطلوب است و تنها میانگین یک گویه بالاتر از میانگین مطلوب قرار دارد. گویه وسایل حمل و نقل عمومی در روستا با میانگین ۳/۱۱۵ بالاترین میانگین را در میان سایر گویه‌ها به خود اختصاص داده است و گویه زمین‌ها و سالن ورزشی در روستا با میانگین ۲/۶۶۷ کم‌ترین میانگین را به خود اختصاص داده است. در مجموع وضعیت شاخص خدمات زیربنایی با میانگین ۲/۸۹۶ نامطلوب ارزیابی شده است. بر اساس نتایج به‌دست آمده از بررسی شاخص تأسیسات زیربنایی مشاهده می‌شود که از میان ۵ گویه مورد بررسی میانگین ۴ گویه از میانگین مطلوب کم‌تر و میانگین ۱ گویه از میانگین مطلوب بالاتر است. گویه خطوط انتقال نیرو در روستا با میانگین ۳/۱۰۷ بالاترین میانگین را به خود اختصاص داده است و گویه وضعیت آب روستا با میانگین ۲/۶۶۷ پایین‌ترین میانگین را در میان سایر گویه‌ها دارا می‌باشد. در مجموع وضعیت شاخص تأسیسات زیربنایی با میانگین ۲/۸۴۶ نامطلوب ارزیابی شده است.

تحلیل وضعیت متغیر ساختاری - نهادی

جهت بررسی وضعیت متغیر ساختاری - نهادی از شاخص‌های آموزش محلی، حمایت دولت، سرمایه‌گذاری، امنیت، ارتباطات و دسترسی به اطلاعات مورد استفاده قرار گرفته است. در ادامه به‌طور جداگانه با استفاده از آزمون تی تک نمونه‌ای به بررسی هر یک از شاخص‌ها پرداخته شده است.

بر اساس نتایج به دست آمده از تجزیه و تحلیل شاخص آموزش محلی مشخص شد که از میان ۳ گویه مورد بررسی میانگین هر ۳ گویه از میانگین مطلوب پایین تر است. گویه آموزش در زمینه ایجاد کسب و کار و کارآفرینی با میانگین ۲/۶۶۳، گویه آموزش و ترویج در زمینه کشاورزی با میانگین ۲/۸۷۸ و گویه آموزش در زمینه ابزارآلات کشاورزی با میانگین ۲/۸۸۳ هر سه گویه پایین تر از میانگین مطلوب می باشند. در مجموع شاخص آموزش محلی با میانگین ۲/۸۰۸ در وضعیت نامطلوب ارزیابی شده است. بر اساس نتایج به دست آمده از بررسی شاخص حمایت دولت در دهستان زابلی شهرستان مهرستان مشخص شد که از میان هر ۳ گویه مورد بررسی میانگین هر سه گویه کمتر از میانگین مطلوب است. ناکافی بودن حمایت های دولت از محیط روستاهای مورد مطالعه، ناچیز بودن تشویق دولت به انجام فعالیت های اقتصادی در روستا و ناکافی بودن ارائه خدمات بانکی و اعتباری به روستاییان باعث شده تا وضعیت شاخص حمایت دولت در دهستان زابلی نامطلوب باشد. در مجموع وضعیت شاخص حمایت دولت با میانگین ۲/۸۶۲ پایین تر از وضعیت مطلوب ارزیابی شده است. با توجه به نتایج به دست آمده از آزمون تی تک نمونه ای سطح معناداری به دست آمده همه گویه ها از سطح معناداری ۰/۰۱ کوچک تر است بنابراین نتایج آزمون قابل قبول است. از میان ۶ گویه مورد بررسی میانگین تنها میانگین ۱ گویه از میانگین مطلوب بالاتر است و میانگین ۵ گویه پایین تر از میانگین مطلوب برآورد شده است. گویه اعطای تسهیلات اعتباری بلندمدت مورد نیاز با نرخ بهره اندک در روستا با میانگین ۳/۱۰۹ بالاترین میانگین را به خود اختصاص داده است و گویه سرمایه گذاری بخش دولتی و خصوصی در روستا کم ترین میانگین را به خود اختصاص داده است. در مجموع وضعیت شاخص سرمایه گذاری با میانگین ۲/۷۵۹ نامطلوب ارزیابی شده است. با توجه به نتایج به دست آمده از بررسی وضعیت شاخص امنیت مشاهده می شود که از میان ۸ گویه مورد بررسی میانگین ۳ گویه از میانگین مطلوب کم تر و میانگین ۵ گویه از میانگین مطلوب بالاتر است. از میان گویه های مورد بررسی گویه میزان افزایش خشونت های محلی با میانگین ۳/۱۵۶ بالاترین میانگین را به خود اختصاص داده است و به عبارت دیگر این گویه نسبت به سایر گویه ها در وضعیت مطلوب تری قرار دارد. همچنین گویه قاچاق کالا در روستا با میانگین ۲/۷۸۷ کم ترین میانگین را به خود اختصاص داده است. در مجموع با میانگین ۳/۰۲۸ بالاتر از وضعیت مطلوب ارزیابی شده است. بر اساس نتایج به دست آمده از بررسی شاخص ارتباطات مشخص شد که هر دو گویه مورد بررسی میانگین کم تر از میانگین مطلوب دارند. گویه بازاریابی محصولات کشاورزی با میانگین ۲/۸۲۹ و گویه دسترسی و اطلاع از روش های جدید معیشتی با میانگین ۲/۸۸۷ نامطلوب برآورد شده اند. در مجموع شاخص ارتباطات با میانگین ۲/۸۵۸ نامطلوب ارزیابی شده است. با توجه به نتایج به دست آمده از بررسی شاخص دسترسی به اطلاعات مشخص شد که از میان هر ۳ گویه مورد بررسی میانگین هر ۳ گویه از میانگین مطلوب کم تر است بنابراین وضعیت هر سه گویه آگاهی از اخبار و رسانه در روستا با میانگین ۲/۶۹۸، گویه سطح رضایت از دسترسی به اطلاعات با میانگین ۲/۷۱۹ و گویه وضعیت دسترسی به نوآوری ها با میانگین ۲/۸۹۵ در وضعیت نامطلوب می باشند. بنابراین وضعیت شاخص دسترسی به اطلاعات با میانگین ۲/۷۷۱ نامطلوب ارزیابی شده است.

تحلیل و اولویت بندی مهم ترین عوامل موثر بر تحقق پایداری معیشت

جهت تحلیل و اولویت بندی مهم ترین عوامل تحقق پایداری معیشت روستاهای دهستان زابلی از آزمون رگرسیون چند متغیره استفاده شده است. همان گونه که در جدول (۵) مشاهده می شود مقدار ضریب تعیین برابر است با ۰/۸۳۲ که نشان می دهد که متغیر مستقل ۰/۸۳ درصد از متغیر وابسته را تبیین می کند که این نشان می دهد بین عوامل مورد اشاره و تحقق پایداری معیشت با توجه به سطح معناداری به دست آمده که برابر با ۰/۰۰۰ است رابطه کاملاً معنی دار و منسجمی برقرار است.

جدول ۵. تحلیل واریانس مهم ترین عوامل موثر و تحقق پایداری معیشت

خطای معیار	ضریب تعیین تصحیح شده	ضرب تعیین	ضریب همبستگی چندگانه
۰/۰۵۴	۰/۸۱۲	۰/۸۳۲	۰/۸۴۳

منبع: یافته‌های تحقیق، ۱۴۰۰

جدول ۶. تحلیل واریانس مبتنی بر وجود رابطه خطی مهم ترین عوامل موثر بر تحقق معیشت پایدار

مولفه	مجموع مربعات	درجه آزادی	میانگین مربعات	آمار F	سطح معنادار
اثر رگرسیون	۷/۵۴۵	۴	۷/۴۲۸	۲۱/۹۴۵	۰/۰۰۰
باقیمانده	۲/۱۰۳	۳۶۱	۰/۰۰۱		
جمع	۹/۶۴۸	۳۶۵			

منبع: یافته‌های تحقیق، ۱۴۰۰

همان گونه که نتایج جدول نشان می‌دهد سطح معناداری برای تمام متغیرها کمتر از سطح ۰/۰۱ است که این نشان‌دهنده این است که می‌توان نتایج را به کل جامعه آماری تعمیم داد. هرچه مقدار ضریب بتای به دست آمده بیشتر باشد نشان‌دهنده این است که متغیر مورد نظر تأثیر بیشتری در تحقق پایداری معیشت در روستاهای مورد نظر دارد و هرچه میزان ضریب بتای به دست آمده کوچک‌تر باشد نشان‌دهنده تأثیر کم‌تر آن متغیر بر تحقق پایداری معیشت روستاهای مورد مطالعه است. بنابراین با این توصیف عامل اقتصادی با ضریب بتای ۰/۳۷۶ بیشترین تأثیر بر تحقق پایداری معیشت روستاهای مورد مطالعه دارد و عامل اجتماعی با مقدار ضریب بتای ۰/۱۸۱ کم‌ترین تأثیر بر تحقق پایداری معیشت روستاهای مورد مطالعه دارد. همچنین عامل ساختاری-نهادی با مقدار ضریب بتای ۰/۳۱۹ و عامل محیطی-کالبدی با مقدار ضریب بتای ۰/۲۳۳ به ترتیب در رتبه‌های دوم و سوم تأثیرگذارترین پیش‌نیازهای اقتصادی معیشت پایدار در روستاهای دهستان زابلی دارند (جدول ۷).

جدول ۷: ضریب رگرسیون متغیرهای مستقل (عوامل موثر) و متغیر وابسته (معیشت پایدار)

متغیرها	ضریب استاندارد	ضریب غیر استاندارد		T	سطح معناداری
		B	خطای استاندارد		
مقدار ثابت	-	۰/۰۲۲	۰/۳۷۳	۲/۵۵۴	۰/۰۴۳
عامل اجتماعی	۰/۱۸۱	۰/۰۰۸	۰/۱۶۲	۵/۳۳۲	۰/۰۰۱
عامل اقتصادی	۰/۳۷۶	۰/۰۰۳	۰/۳۴۸	۶/۹۵۶	۰/۰۰۰
عامل محیطی-کالبدی	۰/۲۳۳	۰/۰۰۵	۰/۱۹۵	۵/۴۴۳	۰/۰۰۲
عامل ساختاری-نهادی	۰/۳۱۹	۰/۰۰۳	۰/۲۸۹	۶/۲۳۲	۰/۰۰۰

منبع: یافته‌های تحقیق، ۱۴۰۰

تحلیل رابطه بین عامل اقتصادی و تحقق معیشت پایدار

با توجه به اینکه مهم‌ترین عامل موثر در تحقق معیشت پایدار؛ عامل اقتصادی است؛ لذا جهت بررسی رابطه بین عامل اقتصادی و تحقق معیشت پایدار در روستاهای دهستان زابلی از ضریب همبستگی پیرسون استفاده شده است. با توجه به سطح معناداری به دست آمده که (۰/۰۰۱) که از سطح معناداری ۰/۰۱ کوچک‌تر است بنابراین نتایج آزمون قابل قبول است. نتایج آزمون نشان داد که مقدار ضریب پیرسون به دست آمده برابر با ۰/۵۶۱ است که نشان می‌دهد بین عامل اقتصادی و تحقق معیشت پایدار رابطه مثبت و معناداری برقرار است. به عبارت دیگر تحقق معیشت پایدار مستلزم تحقق عامل اقتصادی است (جدول ۸).

جدول ۸. بررسی رابطه بین پیش نیازهای اقتصادی و تحقق معیشت پایدار

تحقق معیشت پایدار	۳۶۵	تعداد نمونه
	۰/۰۰۱	سطح معناداری
	۰/۵۶۱	ضریب پی‌رسون

منبع: یافته‌های تحقیق، ۱۴۰۰.

نتیجه‌گیری

معیشت پایدار یکی از رویکردهای جدید در زمینه توسعه روستایی است که در سال‌های اخیر با هدف کاهش و ریشه‌کنی فقر روستایی منظور توسعه روستایی مورد توجه قرار گرفته است. این رویکرد بر تفکر جامع و منسجم درباره کاهش فقر و توسعه روستایی تأکید کرده است و به سرعت محبوبیت زیادی در میان محققان و دست‌اندرکاران توسعه به دست آورد (صادقی، ۱۳۹۵: ۸). مقوله معیشت پایدار با معانی مختلف بیان شده است. معیشت پایدار به معنای حمایت از رفاه انسانی از طریق اقداماتی در جهت ارتقاء سلامت انسان، آموزش، فرصت‌ها، اطمینان از محیط‌زیست سالم و استاندارد برای زندگی است (صحنه، ۱۳۹۰، ۴۷). معیشت زمانی پایدار است که بتواند با شوک‌ها و استرس‌ها مقابله کند و یا آن را بهبود بخشد و هم‌چنین توانایی‌ها و دارایی‌های خود را در حال و آینده حفظ کند و یا آن را افزایش دهد و درعین حال منابع طبیعی پایه را تضعیف نکند (حیدری ساربان و عبدپور، ۱۳۹۸: ۲۸). معیشت متشکل از قابلیت‌ها، دارایی‌ها و فعالیت‌ها (شغل‌های) لازم برای گذراندن معاش بیان می‌کند، بر همین اساس معیشت هنگامی پایدار است که بتواند با فشار و شوک‌ها سازگار شود و بهبود یابد، قابلیت و دارایی‌های خود را تقویت یا حفظ کند و فرصت‌های معیشت پایدار را برای نسل بعد نیز فراهم آورد (جمعه پور و احمدی، ۱۳۹۰). بر این اساس در تحقیق حاضر، تلاش شد تا با بررسی وضعیت معیشت ساکنان روستایی منطقه مورد مطالعه، به شناسایی و تحلیل عوامل موثر بر معیشت پایدار اقدام شود.

نتایج یافته‌های پژوهش نشان داد که چهار عامل اقتصادی، اجتماعی، محیطی - کالبدی و ساختاری - نهادی در تحقق معیشت پایدار روستاهای دهستان زابلی موثر است. به همین خاطر ابتدا به بررسی وضعیت هریک از این عوامل در سطح روستاهای مورد مطالعه پرداخته شد. در بررسی وضعیت عامل اجتماعی در روستاهای مورد مطالعه نتایج پژوهش نشان می‌دهد که سطح استفاده از رسانه‌ها در روستا بسیار ناچیز است و دسترسی به اینترنت در روستا با مشکلات فراوانی روبرو است. همچنین میزان سطح سواد در روستاها پایین است و بسیاری از کودکان و نوجوانان به دلیل فقر اقتصادی قادر به ادامه تحصیل نمی‌باشند. دسترسی به مهد کودک در اکثر روستاها تقریباً غیرممکن است و از این حیث روستاهای مورد مطالعه با کمبود مواجه هستند. آموزش ارزش‌های منابع طبیعی در روستا در حد بسیار نامطلوبی است و هیچ‌گونه آموزشی در این زمینه در بین روستاییان وجود ندارد. از نظر دسترسی به مراکز بهداشتی و درمانی در روستاها مشکلات فراوانی وجود دارد. اولاً در همه روستاها مراکز بهداشتی وجود ندارد. ثانیاً در صورت وجود امکانات قابل ملاحظه‌ای در این مراکز جهت خدمات‌رسانی به روستاییان وجود ندارد. همه روستاهای مورد مطالعه از آب آشامیدنی سالم بی‌بهره هستند و معمولاً جهت استفاده از آب شرب مجبورند به چاه‌های کشاورزی و برکه‌ها جهت تأمین آب بروند. همچنین نتایج نشان داد که از نظر دسترسی به خانه بهداشت، ارتباط با شورای اسلامی در روستا، اعتماد افراد به فعالیت‌های جمعی در روستا، میزان اعتماد به مسئولین ادارات در روستا، وضعیت امکانات رفاهی و آموزشی در روستا، وضعیت درآمد روستاییان، وضعیت بیکاری در روستا، وضعیت خشکسالی در روستا، وضعیت فقر

در روستا و وضعیت توقعات مردم در روستا در شرایط کاملاً نامناسب و نامطلوبی قرار دارند. بنابراین از نظر عامل اجتماعی مشکلات فراوانی در روستاهای مورد مطالعه وجود دارد که تا زمانی که آن‌ها رفع نشوند پیش‌نیازهای اقتصادی نیز رفع نخواهند شد. البته ناگفته نماند که از نظر عامل اجتماعی روستاهای مورد مطالعه دارای نقاط مثبتی همچون دسترسی به مدارس در روستا، وضعیت نرخ مرگ‌ومیر در روستا، مشارکت در فعالیتهای همیاری با سایر روستاییان، علاقه‌مندی به مشارکت در تصمیم‌گیری و فعالیتهای اجرایی در روستا، علاقه‌مندی به انجام فعالیتهای اقتصادی مشارکتی با روستاییان، علاقه‌مندی به در اختیار قرار دادن تجربه‌ی کاری برای روستاییان، میزان مشارکت در کمک‌های مالی و فکری در روستا، مشارکت بدون دریافت دستمزد در روستا، یکپارچگی اجتماعی در بین روستاییان، وجود روحیه‌ی تعاون و همکاری با روستاییان، وجود ارتباطات خانوادگی فامیلی در بین روستاییان، پایین بودن اختلاف اجتماعی، گردهمایی و جلسات در روستا، میزان اعتماد افراد نسبت به همدیگر در روستا و میزان اعتماد افراد در قرض دادن وسایل و پول به یکدیگر در روستا در وضعیت مناسبی قرار دارند.

نتایج پژوهش در بررسی عامل اقتصادی نشان داد که وضعیت میزان پس‌انداز، وضعیت درآمد در بخش کشاورزی، رضایت از میزان درآمد، وضعیت متوسط درآمد ماهیانه خانوار در روستا، وضعیت دسترسی به وام و تسهیلات، میزان دسترسی به زمین‌های حاصلخیز در روستا، دسترسی به منابع آبی با کیفیت و کافی در روستا، دسترسی به امکانات تولید مدرن در تولید محصول در روستا، تنوع اشتغال در روستا، وضعیت هزینه‌های اولیه شروع فعالیت در روستا، تمایل به سرمایه‌گذاری در روستا، تمایل به نوآوری و خلاقیت در اشتغال‌های موجود روستا، وضعیت شاغلین در بخش صنعت، وضعیت شاغلین در بخش خدمات و مراکز دولتی، کشت محصولات کم‌بازده در روستا، وضعیت آب کشاورزی در روستا، وضعیت بازار فروش محصول در روستا، استفاده از روش‌های سنتی در تولید محصولات، نارضایتی به دلیل نبود تعاونی خرید محصول در روستا و وجود واسطه‌ها و دلالان در فروش محصولات در شرایط نامناسب و نامطلوب قرار دارند و از این حیث وضعیت اقتصادی روستاهای دهستان زابلی نامناسب است. تنها از نظر تنوع در تولید محصولات در روستا، وضعیت شاغلین در بخش کشاورزی، نسبت اشتغال مردان به زنان در روستا، وضعیت مالکیت زمین، وضعیت مالکیت املاک و وسایل در روستا و وضعیت درآمد در بخش غیر کشاورزی در شرایط نسبتاً مناسب و مطلوبی قرار دارند.

در بررسی عامل محیطی - کالبدی نتایج نشان داد که بهره‌برداری از شن و ماسه، فرسایش خاک در روستا، رهاسازی زباله‌ها در محیط اطراف روستا، رهاسازی زباله‌ها در محیط، برداشت بیش از حد چوب درختان گز، اهمیت محیط در نظر مردم، همیاری جمعی در نظافت محیط، قدمت واحد مسکونی در روستا، وضعیت استحکام واحدهای مسکونی در روستا، وضعیت معماری روستا، کیفیت جاده‌ها در روستا، وضعیت تردهای غیرقانونی در روستا، ناامنی و مهاجرت‌های غیرقانونی در روستا، نوع راه دسترسی در روستا، دسترسی به وسایل حمل‌ونقل جهت جابه‌جایی آسان، برخوردار بودن از اینترنت در روستا، برخوردار بودن از پست در روستا، زمین‌ها و سالن ورزشی در روستا، وضعیت فروشگاه‌ها در روستا، حامل‌های انرژی در روستا، خطوط مخابرات در روستا، وضعیت آب روستا و برخورداری از راه ارتباطی در روستا در وضعیت نامطلوبی قرار دارند و روستاهای مورد مطالعه از این حیث در وضعیت خوبی قرار ندارند. البته وضعیت طبیعت روستا، وضعیت طبیعت بکر روستا، وضعیت تخریب طبیعت توسط مردم، وضعیت آلودگی محیط‌زیست، آتش زدن درختان و خانوارهای برخوردار از واحد مسکونی در وضعیت مطلوب و مناسب قرار دارند. در بررسی عامل ساختاری - نهادی در روستاهای دهستان زابلی نتایج نشان داد که آموزش در زمینه ایجاد کسب‌وکار و کارآفرینی، آموزش و ترویج در زمینه کشاورزی، آموزش در زمینه ابزارآلات کشاورزی،

حمایت دولت از محیط‌های روستایی، اولویت دادن به روستاییان در ارائه خدمات بانکی و اعتباری، تشویق دولت به انجام فعالیت‌های اقتصادی در روستا، سرمایه‌گذاری بخش دولتی و خصوصی در روستا، امکان سرمایه‌گذاری در فعالیت‌های غیر کشاورزی در روستا، ریسک‌پذیر بودن روستاییان در زمینه سرمایه‌گذاری در روستا، اولویت دادن به روستاییان در ارائه خدمات بانکی و اعتباری، وجود زمینه‌های متفاوت برای دریافت تسهیلات اعتباری در روستا، امنیت شغلی در روستا، قاچاق کالا در روستا، وضعیت معنادار به مواد مخدر، بازاریابی محصولات کشاورزی، دسترسی و اطلاع از روش‌های جدید معیشتی، آگاهی از اخبار و رسانه در روستا، سطح رضایت از دسترسی به اطلاعات و وضعیت دسترسی به نوآوری‌ها در وضعیت نامطلوبی قرار دارند و تنها در زمینه اعطای تسهیلات اعتباری بلندمدت مورد نیاز با نرخ بهره اندک در روستا، امنیت فردی در روستا، منفعت‌طلبی شخصی در روستا، وضعیت انتقام‌جویی در روستا، میزان افزایش خشونت‌های محلی و میزان افزایش سرقت خودرو در روستاهای مورد مطالعه در وضعیت مطلوب و مناسبی قرار دارند.

همچنین در تحلیل وضعیت معیشت ساکنین روستاهای دهستان زابلی، نتایج آزمون تی تک نمونه‌ای نشان داد که میانگین شاخص اقتصادی برابر با $2/883$ ، شاخص اجتماعی برابر با $2/798$ ، شاخص محیطی-کالبدی برابر با $2/839$ و شاخص ساختاری-نهادی برابر با $2/768$ که همگی از میانگین مطلوب پایین‌تر می‌باشند بنابراین می‌توان چنین بیان کرد که وضعیت معیشت ساکنین روستاهای دهستان زابلی نامطلوب است.

در نهایت جهت شناسایی مهم‌ترین عوامل موثر در تحقق معیشت پایدار روستاهای دهستان زابلی از آزمون رگرسیون چند متغیره استفاده شد. نتایج آزمون نشان داد که عامل اقتصادی با ضریب بتای $0/376$ بیشترین تأثیر بر تحقق معیشت پایدار روستاهای مورد مطالعه دارد و عامل اجتماعی با مقدار ضریب بتای $0/181$ کم‌ترین تأثیر بر تحقق معیشت پایدار روستاهای مورد مطالعه دارد. همچنین عامل ساختاری-نهادی با مقدار ضریب بتای $0/319$ و عامل محیطی-کالبدی با مقدار ضریب بتای $0/233$ به ترتیب در رتبه‌های دوم و سوم تأثیرگذارترین عوامل مؤثر بر معیشت پایدار در روستاهای دهستان زابلی دارند. همچنین در بررسی رابطه بین پیش‌نیازهای اقتصادی و تحقق معیشت پایدار در روستاهای دهستان زابلی از ضریب همبستگی پیرسون استفاده شده است. نتایج آزمون نشان داد که مقدار ضریب پیرسون به دست آمده برابر با $0/561$ است که نشان می‌دهد بین عوامل اقتصادی و تحقق معیشت پایدار رابطه مثبت و معناداری برقرار است. به عبارت دیگر تحقق معیشت پایدار مستلزم تحقق عامل اقتصادی است. نتایج پژوهش نشان داد که وضعیت معیشت خانوارهای روستاهای دهستان زابلی نامطلوب است که با نتایج بلوچی (۱۳۹۸) که نشان داد وضعیت معیشت خانوارهای روستاییان بخش لاشار و آهوران شهرستان نیکشهر در حد مطلوب است مطابقت و همخوانی دارد. نتایج این پژوهش نشان داد که عامل اقتصادی مهم‌ترین عامل تحقق معیشت پایدار است که با نتایج اسحاقی میلوسی و محمودی (۱۳۹۷) که نشان داد مهم‌ترین عامل مؤثر معیشت پایدار روستایی عامل اقتصادی است مطابقت و همخوانی دارد. در نهایت مهم‌ترین عوامل مؤثر در تحقق معیشت پایدار روستاهای دهستان زابلی؛ چهار عامل اقتصادی، اجتماعی، محیطی-کالبدی و ساختاری-نهادی است و هر چهار عامل در معیشت پایدار روستاییان تأثیرگذار است و به نوعی با بهبود این عوامل؛ پیش‌نیازهای تحقیق معیشت پایدار در روستاهای منطقه، محقق خواهد شد. همچنین از بین این عوامل؛ عامل اقتصادی بیشترین تأثیر و عامل اجتماعی؛ کم‌ترین تأثیر را بر تحقق پایداری معیشت روستاهای مورد مطالعه دارد. که با نتایج تحقیقات قبلی همخوانی دارد.

بر اساس نتایج فوق؛ پیشنهادانی جهت بهبود وضعیت موجود ارائه می‌شود؛

- بر اساس نتایج؛ مهم‌ترین نیاز تحقق معیشت پایدار در روستاهای دهستان زابلی عامل اقتصادی است. لذا پیشنهاد می‌شود در زمینه اشتغال، فعالیت‌های کشاورزی و دامداری سرمایه‌گذاری‌های خصوصی و دولتی افزایش یابد و روستاییان بتوانند به منابع تولید دسترسی راحت داشته باشند و درآمد و پس‌انداز مناسب کسب کنند.

- همچنین مشخص شد که وضعیت امکانات بهداشتی در روستاهای دهستان زابلی؛ نامطلوب است. لذا پیشنهاد می‌شود تا دولت در روستاهای مورد مطالعه علاوه بر احداث خانه بهداشت و مراکز بهداشتی، امکانات لازم فراهم و به خصوص پزشک نیز در این مراکز مستقر نماید تا مشکلات بهداشتی روستاییان کمتر شده و دسترسی آن‌ها به این مراکز آسان‌تر و باعث کاهش هزینه روستاییان جهت گرفتن این خدمات با مراجعه به شهرهای مجاور، شود.

- علاوه وضعیت امکانات آموزشی و به خصوص اینترنت در روستاهای دهستان زابلی؛ نامطلوب است لذا پیشنهاد می‌شود تا با راه‌اندازی دکل‌های بیشتر اپراتورهای تلفن همراه در این روستاها؛ وضعیت اینترنت در این روستاها بهتر شود.

- همچنین مشخص شد وضعیت جمع‌آوری و رها سازی زباله‌های خانگی در روستاهای مورد مطالعه نامطلوب است. بنابراین پیشنهاد می‌شود تا ماشین‌های مخصوص حمل زباله به صورت دائمی زباله‌ها را جمع‌آوری و در مکان‌های خاص دفن نمایند تا از آلودگی محیط زیست کاسته شود.

- در نهایت مشخص شد که وضعیت واحدهای مسکونی در دهستان زابلی نامطلوب است بنابراین پیشنهاد می‌شود تا با دادن اعتبارات بهسازی و مقاوم سازی در این روستاها به نوسازی و مقاوم سازی واحدهای مسکونی در این دهستان کمک نمود.

منابع

- بذرافشان، جواد، روستا، مجتبی (۱۳۹۵). ارزیابی عوامل موثر بر احساس امنیت در مناطق روستایی (مطالعه موردی: بخش مرکزی - شهرستان جهرم)، برنامه‌ریزی منطقه‌ای، دوره ۶ شماره ۲۳، صص ۱۵۱-۱۴۱.
- رکن الدین افتخاری، عبدالرضا (۱۳۷۷). ارزیابی طرح‌های یکپارچه‌سازی اراضی کشاورزی، مدرس علوم انسانی، دوره ۲، شماره ۸، صص ۱۳۱ تا ۱۴۹.
- جمعه پور، محمود (۱۳۸۴). برنامه‌ریزی توسعه روستایی: دیدگاه‌ها و روش‌ها، چاپ اول انتشارات سمت، تهران، جلد اول، ص ۵۰.
- جمعه پور، محمود؛ شکوفه احمدی (۱۳۹۰). تأثیر گردشگری بر معیشت پایدار روستایی (مطالعه موردی: روستای برغان، شهرستان ساو جیلاغ)، پژوهش‌های روستایی. شماره ۱، صفحات ۶۳-۳۳.
- جوان، فرهاد، افراخته حسن، ریاحی وحید، (۱۳۹۶)، تحلیل قابلیت‌ها و موانع متنوع سازی معیشت در راستای توسعه پایدار روستایی مطالعه موردی: شهرستان رضوانشهر، مجله پژوهش و برنامه‌ریزی روستایی، سال ۶، شماره ۴، صص ۹۱-۱۰۶.
- حیدری ساربان، وکیل و عبدپور، علیرضا، (۱۳۹۸)، عوامل بهبود معیشت پایدار روستایی از دیدگاه ساکنان محلی مطالعه موردی شهرستان اردبیل، مجله تحقیقات کاربردی علوم جغرافیایی، سال ۱۹، شماره ۵۴، صص ۲۳-۴۶.
- خاجوی، وحید، (۱۳۹۶)، نقش سنت‌های فرهنگی در معیشت پایدار روستایی مطالعه موردی شهرستان اردبیل، پایان‌نامه کارشناسی ارشد، دانشکده ادبیات و علوم انسانی، گروه جغرافیا، رشته برنامه‌ریزی روستایی، اردبیل.
- دربان آستانه، علیرضا؛ مطیعی لنگرودی، سیدحسن و قاسمی، فرزانه، (۱۳۹۷)، شناسایی و تحلیل عوامل موثر بر معیشت پایدار کشاورزان مطالعه موردی شهرستان شازند، مجله پژوهش‌های روستایی، دوره ۹، شماره ۲، صص ۳۲۴-۳۳۷.
- رومیانی، احمد؛ سجاسی قیداری، حمدالله؛ شایان، حمید و سنایی مقدم، سروش، (۱۳۹۶). نیازمندی‌های روستاییان برای دستیابی به معیشت پایدار مطالعه موردی بخش سرفاریاب شهرستان چرام، مجله پژوهش و برنامه‌ریزی روستایی، سال ۶، شماره ۴، صص ۱۸۵-۲۰۳.
- سجاسی قیداری، حمدالله، صادقلو، طاهره و پالوج، مجتبی (۱۳۹۲). اولویت‌بندی راهبردهای توسعه معیشت پایدار روستایی با مدل ترکیبی سوات - تاپسیس فازی: مطالعه موردی شهرستان خدابنده، فصلنامه روستا و توسعه، سال ۱۶، شماره ۲، صفحه ۸۵-۱۱۰.

- صحنه، بهمن؛ نجفی کانی، علی اکبر و نظری، لیللا (۱۳۹۸). نقش خانه‌های دوم در توسعه کالبدی- فضایی سکونتگاه‌های روستایی بر مبنای رویکرد معیشت پایدار مطالعه موردی روستاهای کوهستانی شهرستان علی آباد کتول، مجله جغرافیا و روابط انسانی، دوره ۲، شماره ۳، صص ۸۰-۱۰۳.
- مباشری شیر، اسما، (۱۳۹۴)، تحلیل فضایی اثرات تولید فرش دستبافت بر معیشت پایدار روستایی مطالعه موردی: شهرستان فسا، پایان‌نامه کارشناسی ارشد، دانشگاه زابل، دانشکده ادبیات و علوم انسانی، گروه جغرافیا، رشته برنامه‌ریزی روستایی، زابل.
- محمدی یگانه، بهروز؛ چراغی، مهدی و یاری پور، افسانه (۱۳۹۵). ارزیابی اثرات سرمایه اجتماعی در تنوع معیشتی خانوارهای روستایی (مطالعه موردی: دهستان زرین‌دشت- شهرستان دره شهر)، مجله پژوهش و برنامه‌ریزی روستایی، سال ۵، شماره ۱۵، صص ۱-۱۵.
- مطیعی لنگرودی، سیدحسین؛ ریاحی، وحید؛ جلالیان، حمید و احمدی، افسانه، (۱۳۹۸). تحلیل سطوح پایداری معیشت روستاییان مطالعه موردی روستاهای شهرستان سقز، مجله راهبردهای توسعه روستایی، جلد ۶، شماره ۱، صص ۳-۱۹.
- مطیعی لنگرودی، سیدحسین، (۱۳۸۹)، جغرافیای اقتصادی ایران، انتشارات جهاد دانشگاهی مشهد.
- طولابی نژاد، مهرشاد؛ پایدار، ابودر (۱۳۹۷). تحلیل ارتباط استراتژی‌های تنوع تامین معاش با مدیریت اراضی کشاورزی (مورد: مناطق روستایی شهرستان پلدختر). مجله جغرافیا و توسعه. شماره ۵۱. تابستان ۱۳۹۷. صص ۲۱۸-۱۹۷.
- مصلی نژاد، ابوالقاسم، پیلتن، فخرالسادات (۱۳۹۳). بررسی عوامل اجتماعی موثر بر احساس امنیت اجتماعی (مورد مطالعه دانشجویان دختر دانشگاه‌های شهر جهرم)، مطالعات جامعه‌شناسی، دوره ۶، شماره ۲۲، صص ۱۲۲-۱۰۹.
- قدیری معصوم، مجتبی، رضوانی، محمدرضا، جمعه پور، محمود، باغبانی، حمیدرضا (۱۳۹۴)، سطح‌بندی سرمایه‌های معیشتی در روستاهای گردشگری کوهستانی مطالعه موردی دهستان بالا طالقان، فصلنامه اقتصاد فضا و توسعه روستایی، سال ۴ شماره ۲: صص ۱۸-۱.
- Asfaw, S., Pallante, G., & Palma, A. (2018). Diversification strategies and adaptation deficit: Evidence from rural communities in Niger. *World Development*, 101, 219-234.
- Chambers, R., & Conway, G. (1992). *Sustainable rural livelihoods: practical concepts for the 21st century*. Institute of Development Studies (UK).
- DFID. (1999). *Sustainable Livelihood Guidance Sheets*. London.
- Shen, f., (2009), *Tourism and sustaiuable Livelihoods Approach: Application within the Chinese context*, ph. D. Thesis, Lincoln university.
- NZAID. (2002). *Policy statement*. New Zealand: New Zealand Agency for International Development (NZAID).
- Wang, C., Yaoqi, Z., Yusheng, Y., Qichun, Y., Johon, K., Yecheng, X., (2016). Assessment of sustainable livlihoods of different farmers in hilly redsoil erosion of southern china. *Ecological Indicators*, 64, 132-131.
- Liu, Z., and Liu, L. (2016). Characteristics and driving factors of rural livelihood transition in the east coastal region of China: A case study of suburban Shanghai. *Journal of Rural Studies*, 43: 145-158.
- Loison, S. A, (2015). Rural livelihood diversification in Sub-Saharan Africa: A literature review rural livelihood diversification in Sub-Saharan Africa: A literature review. *The Journal of Development Studies*, 51(9): 1125-1138.
- Cahn, M. (2002). *The business of living: Rural micro-enterprise and sustainable livelihoods* (Unpublished doctoral dissertation). Massey University, Palmerston North, New Zealand.